

YAKINDO U ÜN VERS TES
BEDEN E T M SPOR YÜKSEKOKULU
SPORDA DAVRANI B L MLER NE G R DERS NOTLARI

Davranı Bilimleri:

Davranı bilimleri, insan davranı larını de i ik disiplinlerin analiz yöntemlerinden, bilgi ve bulgularından yararlanarak bilimsel yöntemlerle sistematik bir biçimde inceleyen bir yakla ım biçimidir. Bir ba ka tanımda davranı bilimleri "insanların nasıl davrandıkları, di er ki iler ve çevreleriyle nasıl ili ki kurdukları konusunda" toplanan bilgi toplulu udur. Davranı bilimleri di er disiplinler gibi pür, saf bir bilim disiplini de ildir. Çünkü henüz evrensel çapta genel yasalara ula ılamamı tır. Ancak pek çok durumda geçerli olan ilkeler, insan davranı larına açıklık getiren modeller, insan davranı larının anla ılmasını sa layan kuramlar geli tirilmi tir.

nsan davranı ları konusunda e itim görmü , bu konuda ara tırmalar yapan, uzmanlık e itimi almı ki iler aynı zamanda bir davranı bilimcisidir. Bu ki iler bir psikolog, sosyolog, antropolog veya yönetim bilimcisi olabilirler.

Davranı bilimlerinin ayrı tek bir bilim disiplini mi oldu u yoksa çe itli disiplinlere ait bilgilerin bir araya gelmesinden mi olu tu u tartı lı mı tır. Bu kapsamda 'davranı bilimi' sözcü ü ile 'davranı bilimleri' sözcüklerinden hangisinin alanı daha iyi yansıtt ı gündeme gelmi tir. Günümüzde ara tırmacılar, ço ul ekiyle kullanılan 'davranı bilimleri' sözcüklerini tercih etmi lerdir.

Amacı:

Davranı bilimlerinin amacı insanı anlamak, insanın belirli davranı larına açıklama getirmek, davranı ları yönlendirmek ve belli ölçüde davranı ları kontrol altında bulundurmaktır. Davranı bilimcisi kendisine u soruları sorar:

1. Nasıl davranıyor?
2. Niçin o ekilde davranıyor, temelinde yatan sebepler nelerdir?
3. Davranı ların olu masında çevre ki iyi nasıl etkiliyor?
4. Davranı lar de i tirilebilir mi? De i tirilirse nasıl?

Bu sorular sorulurken davranı bilimcisi 'normatif' bir hareket tarzına sahip de ildir. nsan davranı ları için belirli 'kurallar' getirmez. nsanlara belirli davranı ların 'iyi' ve di er davranı ların 'kötü' oldu u gibi bir takım telkinlerde ve önermelerde bulunmaz. Bu 'ahlak' disiplinin konusudur. Davranı bilimleri sadece gözler ve yorumlar.

Uygulayıcılara, yöneticilere ve kişilerin kendilerine i lerinden, ailelerinden ve ya amlarından mutlu olacakları ipuçları sa lamaya ve onların kendilerini geli tirmeye çalı ır.

Davranı Bilimlerinin Sınıflandırılması:

Davranı bilimlerini olu turan disiplinlerin sayısının her geçen gün artması üzerine bilim adamları sınıflandırma yoluna ba vurmu lardır. Disiplinler iki grupta de erlendirilir: temel ve yardımcı disiplinler. Temel disiplinler veri, bilgi ve bulgular açısından en sık ba vurulan ve en eski olan disiplinlerdir. Yardımcı disiplinler ise veri ve bulgular açısından nispeten daha az ba vurulan ve yararlanılan disiplinlerdir. Ancak incelenen konunun niteli ine göre gerekti inde bu disiplinlerden çok daha fazla yararlanılmı olabilir.

Temel disiplinler

Psikoloji
Sosyoloji
Antropoloji

Yardımcı Disiplinler

Yönetim Organizasyon
Ekonomi
Siyaset Bilimi
Sosyal Psikoloji
Tarih
Felsefe
lahiyat
Co rafya
Matematik – statistik
Tıp, Biyoloji

Temel disiplinlerin ilgi alanlarını kısaca a a ıdaki gibi açıklayabiliriz.

Psikoloji:

Psikoloji insan ve hayvan davranı larıyla ilgilenir. Ba lıca ilgi oda ı bireysel farklılıklar, zeka, tutumlar, algılama, motivasyon, ö renme, çatı ma, stres ve ki iliktir. "deneysel bir bilim dalı olarak psikoloji yalnız dı a vurmu davranı ı de il, aynı zamanda gerçek eylemi ve bunu ortaya çıkaran verileri de inceler."

Davranı bilimleri bir takım varsayımları psikoloji disiplininden ödünç almı tır ve bunlar a a ıdaki gibidir:

- İnsanlar farklı ekillerde güdülenir ve harekete geçerler.
- İnsanlar her zaman akılcı davranmazlar.
- İnsanlar birbirine ba lıdır. Bu bakımdan, bireysel davranı ların genellikle i yerindeki sosyal artlarla açıklanması gerekir.

Sosyoloji: İnsanların bir topluluk içinde ya amaçları nedeniyle birbirlerinden geçirdikleri sosyal olayları ve bir bütün olarak toplulukların ya amaç biçimlerini, toplu davranım biçimlerini konu edinir. Sosyolojinin üç ana konusu gruplar, örgütler ve toplumdur. Toplumsal davranımlar en küçük birim olan grupların davranımlarının incelenmesiyle anlaşılabilir ve yorumlanabilir. Sosyolojinin de iki alt branşları söz konusudur. Sosyal psikoloji, aile sosyolojisi, örgüt sosyolojisi, sanayi sosyolojisi, suç sosyolojisi bunların bazılarıdır. Davranım bilimleri arasındaki önermeleri sosyoloji disiplininin ödünç almıştır:

- Grup üyeleri içinde buldukları sosyal durumdan hem etkilenirler ve hem de sosyal ortamın de i mesini sağlarlar.
- Yerlerinde hiyerarşiler, biçimsel olmayan küçük gruplar vardır ve gruplar bireylerin davranımlarını etkilerler.
- Örgütler birbirini karılıklı olarak etkileyen parçalardan meydana gelen sosyal organizmalardır.

Antropoloji: İnsan davranımıyla çevre arasındaki ilişkileri araştırır. Antropoloji esas olarak toplum kültürüyle ilgilidir. Kültürleri birbiriyle ilgili bir sistemin parçaları olarak görür. Antropolojinin yaklaşımları günümüzden hareket ederek geçmişe, ilkel kültürlere uzanarak insan davranımlarında meydana gelen evrimi incelemektir. Bu çerçevede zooloji (hayvan biliminden) ve jeoloji (yer bilimlerinden) yararlanır. Arkeologlar geçmişte genellikle ilkel kavimlerin, okur yazar olmayan toplulukların kültürlerini incelerken; günümüzde 'çatı da kültürleri' de inceleme kapsamına almışlardır. Bu çerçevede endüstriyel medeniyetin rolü, çatı da toplumların geleneksel yapılarıyla kalkınım düzeyleri arasındaki ilişkiler, çatı da toplumlarda ortaya çıkan etnik kökenli çatı malar ve sorunlar yeni ortaya çıkan ilgililerdir.

Davranım Bilimlerinin Özellikleri

Çevre ve insanlar sürekli de i irken kişisel davranımların ne olacağını tahmin etmek çok zordur. Bu nedenle davranım bilimcileri belirli koşullarda ve insanların çoğunluğunun muhtemel davranımlarının ne olacağını anlamaya çalışırlar. Bireylerin davranımlarının tahmin edilmesi ancak yukarıdaki iki koşul çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılır. Bu iki koşul aynı zamanda davranım bilimlerinin özellikleri konusunda da bilgi verir.

Davranım bilimlerinin gelişmesi ve endüstriye uygulanması Elton Mayo ve arkadaşlarının Western Elektrik şirketinin Hawthorne fabrikalarında yaptığı araştırmalara dayandırılır. Hawthorne araştırmaları davranım bilimlerinin gelişme zeminini oluşturur. Davranım bilimlerinin yarım yüzyıllık geçmişi dikkate alındığında bazı özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. Uygulamalı bir disiplindir.
2. Değer yönelimlidir, insanların değer yapılarını anlamaya çalışır.
3. İnsanlıdır ve iyimserdir.

4. Ekonomik amaçları sağlamaya yöneliktir.
5. Kurumun veya herhangi bir örgütün toplam iklimiyle ilgilidir.
6. Çalışma gruplarının önemini vurgular.
7. Katılımı amaçlar.
8. Kişiler arasındaki ilişkilerin yeterli düzeye gelmesi için çaba harcar.
9. Örgütü tüm bir sistem olarak görür.
10. Değişikliklerin dikkate alınmasından; sürekli gelişme ve uyumdan yanadır.

Davranı bilimleri, yöntem olarak öncelikle insanların davranışları hakkında önermeler ve varsayımlar geliştirir. Bu önerme ve varsayımları laboratuvar ortamında veya kontrollü ortamlar altında test edilerek olguya ilişkin genellemeler yapılır. Örneğin devamsızlık yapan, sürekli geç kalan kişilerin bu davranışlarının nedenleri konusunda varsayımlar geliştiririz. Bu varsayımlardan biri müdürün yönetim tarzı olabilir.

İletmelerde bu konuda yapılan araştırmalar sonucunda bu savın (iddianın) ne derece geçerli olduğu saptanır. Bu örnekte görüldüğü gibi, davranı bilimleri olayı sadece açıklama amacı gütmeyen aynı zamanda davranışları kontrol altına almayı ve insanların davranışlarını değiştirmeyi hedefler. Devamsızlık ve geç kalmalar azaltılmalı veya ortadan kaldırılmalıdır. Müdürler, bölümlerini ve birimlerini daha iyi yönetmeli, astlarını memnun etmelidirler. Amaç hem çalışanların ve hem de yönetenlerin azami faydayı, tatmini elde etmelerini temin etmektir.

Davranı Bilimleri, insanı düşünen, hisseden ve duygulanan bir varlık olarak değerlendirir. İnsanın özerk, yaratıcı ve üretken olduğunu ve işletmenin amaçlarına değerli katkılar yapabileceğini düşünür. Davranı bilimlerinde örgütsel hedeflere ulaşabilmek için insanın geniş bir potansiyele sahip olduğunu ve bu potansiyelden yararlanmak gerektiğini düşünür. Örgütlerde bu potansiyeli harekete geçirebilirse, insanlar sahip oldukları potansiyeli optimal düzeyde kullanabilirlerse firmanın etkinliği, verimliliği ve kârlılığı artacaktır. Örgütlerde çalışan insanların ihtiyaçları ve beklentileriyle sahipler ve yöneticilerin ihtiyaç ve beklentileri birbirine karşıt değildir. Bunlar eşit derecede ve bütünlüyle niteliktedir.

Örgütün bütün olarak 'havası', iklimi önemlidir. Yöneticilerin sadece fiziksel koşulları iyileştirmesi, çok iyi çalışma büroları oluşturmaları, son teknolojik imkanlara sahip olması, herkese birer bilgisayar vermesi yetmez. Belki bunlardan daha önemli olanı, çalışanların kendilerini 'rahat' ve 'huzurlu' hissedecekleri bir çalışma ortamıdır. Bu iklimi yaratacak faktörler ise etkin yönetim anlayışı, uygun ücretleme sistemi, çalışanların kendilerini kanıtlamalarına ve geliştirmelerine imkân sağlanması, iş arkadaşlarıyla saygı ve güvene dayalı ilişkilerin kurulması ve çalışanlara değer verilerek onlarda başarı duygusunun yaratılmasıdır.

Davranı bilimleri örgütleri sistem yaklaşımıyla ele alır. Örgütün sadece insan kaynakları gibi belirli departmanlarıyla veya sadece örgüt hiyerarşisinin tabanını oluşturan birinci düzeydeki davranışlarıyla ilgilenmez. Tüm departmanlar, en alt düzeydeki bir çalışandan

en üst düzeydeki genel müdüre kadar tüm çalışanların davranışlarını kendisine konu edinir. Sistem yaklaşımı çerçevesinde ayrıca insan-makine etkileşimlerini kendisine konu edinir.

Davranı Bilimlerinin Uygulandığı Alanlar:

Davranı bilimleri yaklaşımı; örgütlerde, genel olarak toplumda ve dünyada gerçekleşen olaylara 'tünel bakışı' yerine geniş bir perspektiften bakmayı, değerlendirme ve yorum yapmayı gerektirir. Olayların ve davranışların tek bir sebebi yoktur. Bir olay değişik perspektiflerden bakıldığında bir çok faktörle açıklanabilir. Bu bakış açısının kazanılması, olguyu 'basitleştirmekten' ve 'kolay açıklamalardan' uzaklaşmakta resmin daha doğru bir şekilde görünmesini sağlamaktadır. Bu nedenle hayatın pek çok alanında, pek çok bilimsel branşta davranı bilimlerinin uygulandığını görmekteyiz. Sıralamak gerekirse davranı bilimleri bir disiplin ve yaklaşım biçimi olarak aşağıdaki alanlarda uygulanmaktadır.

1. Tıpta davranı bilimleri.
2. Sporda davranı bilimleri.
3. Askeriyede davranı bilimleri.
4. Hemirelikte davranı bilimleri.
5. Ailede davranı bilimleri.
6. Eğitim bilimlerinde davranı bilimleri.
7. Mühendislikte davranı bilimleri.
8. Sanayide davranı bilimleri.
9. Hizmet sektöründe davranı bilimleri.

Son yıllarda önemli tüm branşlarda bu bakış açısının kazanılması için öğrencilere davranı bilimleri dersleri okutulmaya başlanmıştır. Örneğin ABD'de ana branş derslerini seçinceye kadar tüm üniversite öğrencilerinin haftalık üç saat davranı bilimleri derslerini almaları zorunlu tutulmuştur. Davranı bilimleri uygulama olarak en fazla sanayide ve iş hayatında gelişme göstermiştir. Yönetici ve yönetilen davranışlarının ekonomi üzerindeki doğrudan etkisi disiplinin endüstrideki gelişmesini hızlandırmıştır. Davranı bilimleri bilgilerinin 1960'lı yıllarda hızla gelişmeye başlaması ve endüstriye uyarlanmasıyla birlikte yan dal olarak Örgütsel Davranı disiplini gelişmiştir.

Örgütsel Davranı

Örgütsel davranı, davranı bilimleri yaklaşımının örgütlere, endüstriye uygulanı biçimidir. Davranı bilimleri anlayışının ayrı bir disiplin olarak gelişmesinden çok önce işletmelerdeki insan davranışları konusunda yapılan araştırmalar örgütsel davranışın gelişmesine doğal bir zemin oluşturmaktaydı. Bu süreç içinde yönetim bilimlerinin gelişmesiyle davranı bilimleri ve örgütsel davranışın gelişmesi paralellik gösterir. 1950 – 1960 dönemi bir taraftan davranı bilimlerinin ve diğer taraftan sanayiideki uygulamalarıyla örgütsel davranışın oluşturma dönemi olarak isimlendirilirse, 60'lı yılların başından itibaren işletme fakültelerinde ve iş hayatında 'örgütsel davranış' kavramının yaygınlık kazanmaya başlamasıyla gelişme dönemine geçilmiştir. Psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikolojinin 1960'lı yıllardan itibaren yönetim bilimiyle birlikte ele alınıp değerlendirilmesi 'örgütsel davranış' anlayışının gelişmesini sağlamıştır.

Örgütsel davranışın gelişimini 'yönetim biliminin' gelişmesiyle bağlantılamak yararlıdır. Çünkü yönetim biliminin gelişmesi örgütsel davranış yaklaşımının gelişmesini hızlandırmıştır.

Klasik Yönetim yaklaşımı

Klasik yönetim yaklaşımı 1900'lerde başladı ve 1920'lere kadar devam etmiştir. Klasik yönetim ekolü etkinlik üzerinde odaklanı ve çalışanların bilimsel yöntemlerle de etkin ve verimli bir şekilde çalıştırılabilecekleri temasını ileri sürer. Bu dönemde başlıca üç ekol gelişme göstermiştir.

Bilimsel yönetim

klasik bürokrasi modeli

Yönetimsel teori modeli

Bilimsel yönetim bir ileri en iyi bir şekilde yapmanın tek yöntemi olduğu düşünülmesiyle etkinlik üzerinde durulurken, bürokrasi modeli akılcı yöntemlere göre geliştirilen kurallar ve sistem prosedürleri üzerinde odaklanmıştır. Yönetimsel teori yaklaşımı ise örgütte bilgi akışı konusu üzerinde odaklanmıştır.

Sistem Yaklaşımı

II. Dünya Savaşı'nın yapıldığı 1940'lı yıllarda yönetimde sistem yaklaşımı gelişmeye başladı. Bu yaklaşım sorunları çözmek için matematik, istatistik ve mühendislik bilimlerinden alınan kavramları kullanmaya başladı. Yöneticiler sorunlara optimum çözümler bulmak için sistem yaklaşımından hareket ederek bilimsel analiz yöntemlerini kullandılar. Sistem bir bütünü oluşturan ve birbiriyle ilgili parçalardan oluşan bir bütündür. Sistem çevresinden girdi (malzeme, insan, bilgi) almakta ve bu bilgileri belirli bir süreç içinde değerlendirilerek üretilmekte ve belirli sonuçlar (ürünler ve hizmetler) ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar başlangıçta hedeflenen amaçlara uygun veya farklı olabilmektedir. Sonuçların niteliğine ilişkin bilgiler geri besleme mekanizması ise başlangıç amaçlarına geri döndürülmektedir. Üretim, finans ve insan kaynakları gibi birbirine bağlı olan sistemler örgütsel amaçları gerçekleştirmek için sinerji anlayışıyla çalışmak durumundaydı. Sistem sinerjiyi doğurmaktadır. Birleştirmeli, bütüncül ve koordineli hareketler tek başına herhangi bir parçanın meydana getireceği ve üretebileceği etkiden çok daha fazlasına meydana getirebilmekteydi. Sistem kavramıyla ilgili önemli bir diğer kavram entropidir. Entropi sistemin çökmeye başlaması ve sonuçta yok olmasıdır.

Beşerî İlişkiler Ekolü

1920'lerden 1950'lere kadar geçen dönem klasik beşerî ilişkiler yaklaşımı olarak isimlendirilmiştir. Bu dönemde örgütlerin daha çok insan ögesi üzerinde durulmuştur. Yönetim yazınında bu dönem aynı zamanda 'neo-klasik yönetim anlayışı' olarak isimlendirilir. Yeni yönetim anlayışı olarak isimlendirilmesinin nedeni klasik yönetime

bir tepki olarak geli mesindedir. Be eri ili kiler yakla ımının Hawthorne ara tırmalarıyla ba ladı ı kabul edilmektedir. Bu ara tırmalar 1924'te ba lamı ve dokuz yıl sürerek 1933 yılına kadar devam etmi tir. Bu dönemde hawthorne ara tırmalarının dı ında Harwood Pijama Endüstrisi ara tırması, 'Yankee City' ara tırması, Tavistok Kömür Madeni Ara tırması, Liderlik ve Grup Ya amı ara tırmaları yapılmı tır.

Modern Be eri li kiler Yakla ımı / Örgütsel Davranı

1950'li yılların sonlarından itibaren Chris Argyris, Douglas McGregor, Rensis Likert yazı ve eserlerinde ortaya attıkları görü ler çok ilgi çekmi ve kısa zamanda taraftar kazanarak 'modern be eri ili kiler' yakla ımı do mu tur."ⁱ Öte yandan bu dönemde bir taraftan bilimlerin incelenmesinde 'davranı bilimleri' yakla ımı özendirilirken di er taraftan bu yakla ımın örgütlere ve sanayie uygulanmasıyla 'örgütsel davranı ' bilimleri kavramının yaygınla tı ı görülür.

Durumsallık yakla ımı

1960'lı yılların ortalarında durumsallık ve ko ulsallık yakla ımı ortaya çıkmı tır. Bu yakla ım örgütsel süreçlere ve durumun karakteristik özelliklerine önem vermi tir. Yakla ımda örgütsel yapının durumun gerektirdi i artlara uyum göstermesine önem verilir. Genel geçerli evrensel yönetim yakla ımı yerine geleneksel, davranı sal, ve sistem yakla ımlarının duruma ve artlara göre etkili olabilece i görü ünü ön plana çıkarmı tır. Ko ulsallık yakla ımına göre yöneticiler hareket tarzlarını belirlerken bir çok faktörü göz önünde bulundurmaldırlar. Durumsallık yakla ımı bir anlamda de i ik dü ünçe ekollerinin görü ve fikirlerini bir araya getirerek her birinin belirli durumlarda etkili ve ba ka durumlarda etkisiz olabilece ini vurgulamı tır.

Kalite Yönetimi Yakla ımı

1990'lı yıllardan itibaren dünyada yönetim sistemleri açısından kalite anlayı ı ön plana çıkmı ve yöneticiler 'kalite yönetim sistemleri' geli tirmeye önem vermeye ba lamı lardır. Bu çerçevede de i im mühendisli i, kaotik yönetim gibi yeni kavram ve modellerin geli ti i görülmektedir.

Sosyoloji: Sosyoloji, bir bütünlük içerisinde insanların ili kilerini ve bu ili kilerin nasıl yaratılıp, nasıl korundu unu ve de i ti ini inceleyen bir sosyal bilimdir. Sosyoloji, bireyi tek ba ına alıp inceleyen, onun sorunlarını çözmeye çalı an bir disiplinolarak görülmez ; aksine bireyin içinde ya adı ı toplumu, grubu ve grup davranı larını inceler. Çünkü insano lu ya adı ı sürece çe tli gruplar içinde hayatını devam ettirir. Bunlardan bazıları aile gibi küçük, bazıları ise ehir gibi büyüktürler. Bu gruplar ve bireyler birbirini etkileyerek hayatlarını sürdürür, çe itli beklentiler ve sorumluluklar geli tirirler. te bütün bu gruplar, sosyal kurallar ve güçler sosyolojinin ilgi alanıdırlar.

Sosyolojinin Do u u ve Geli imi: Sosyolojinin bir bilim olarak do u u oldukça yeni sayılır. Bununla birlikte sosyal hayatın yorumlanması ile ilgili çalı malar oldukça eskidir.

Eski Yunan'da, Hristiyan ve İslam dünyasında yeti en pek çok fikir adamı toplumu, toplum hayatı ile ilgili görüşleri, düşünceleri ve yorumlarını ortaya koymuşlardır. Hiçbir zaman felsefe, din veya metafiziğin içerdiği değer yargısı sistemlerinden kendilerini kurtaramamış bulunan bu düşünürlerin, çağdaş anlamda sosyolojiye katkıları oldukça sınırlı ve tartışılır olsa bile, yine de bu düşünürlere kısaca bir göz atmakta yarar vardır.

Platon (M.Ö.427-347): bu düşünürlerden bir olan Platon, eski Yunan sitelerini incelemeye ve bilimin çözümü amaçladığı gerçeğin olay ve olgularla ilişkisi, fikirler düzeyinde aranmasını söylemiştir. Platon, coğrafya ve demografik koşulların toplum yapısı üzerindeki etkilerine değinerek, toplumdaki iktisat bölümü ve ticaretin Yunan sitelerini ne şekilde etkilediğini araştırmıştır.

Aristo (M.Ö.384-322): Daha çok gözlem ve incelemelere dayanan Aristo, çeşitli olay ve olgulardan, sosyale düzen ve hayatın temel yasalarını çıkarmayı amaçlamıştır. İnsanı "siyasal bir hayvan" olarak nitelendiren Aristo'ya göre insanın diğer canlılardan farklılaşması, onun iyi bir hayat için örgütlenebilmesi ile mümkün olacaktır. Onun felsefesinde; sitenin örgütlenmesinin temelinde bulunan toplumsal gerçeğin dört unsur, bireyler arasında dayanışma, grupların ve devletin varlığı ile gelenek, görenek, ahlak ve hukukun meydana getirdiği toplumsal kontrol ve düzenleme mekanizmalarıdır.

Bu çağlarda toplumla ilgilenen İslam düşünürleri arasında **Farabi (870-950)**, **İbn-i Rüşd (1126-1198)**, **Gazali (-1111)** ve **İbn-i Haldun (1332-1406)** gösterilebilir.

Modern Sosyolojinin Gelişimi: Sosyal olayların objektif olarak incelenmesinin bir zorunluluk haline geldiği 19. yüzyılın ilk yarısını kapsayan dönemde, çağdaş sosyoloji ortaya çıkmıştır. Sosyoloji, ilk sosyologların tamamen farkında oldukları belli toplum artlarından ve gerçeklerden yola çıkılarak adını almaya başlamıştır.

Sosyoloji bugünkü ileri sanayi toplumlarının 19. yüzyıl hayat artlarının ortaya koyduğu sorunlara ilişkin, sosyale ve siyasal kararlarına ışık tutabilecek bir bilim dalı oluşturmaya istek ve ihtiyacının bir sonucu olarak doğmuştur.

Sosyolojinin bilimsel bir disiplin olarak gelişmesi ve felsefeden ayrılması, 19. yüzyıl başlarında batı toplumları hızlı ve dramatik bir değişimlik içerisindeyken başlamıştır. Bu değişimlikler 1750-1900 yılları arasındaki Endüstri devrimi ve 1789 Fransız ihtilali'dir.

Saint Simon (1760-1825): Fransız düşünürü, ekonomist Saint Simon, Calule diye adlandırılan okulun kurucusuydu. Amerikan bağımsızlık savaşında subay olarak bulundu. İngilizlere esir düştü. 23 yaşında ordudan ayrılıp bilimsel çalışmalarına hız verdi. Saint Simon'a göre, birey ve toplum, felsefeyle ahlak biliminin evrensel ve değişmez nitelikteki öğretileri çerçevesinde ele alınmaz. toplumsal gerçeği açıklayacak unsurlar, yine bu gerçeğin kendi oluşumu ve dinamizmi içinde aranmalıdır. Bu toplumdaki yapılar, kurumlar, bilgi ve inançlar sürekli bir dönüşüm içindedir. Toplumu, bu sürekli hareketliliği ve dönüşümü içinde inceleyecek olan bilim, Saint Simon'un toplumsal fizyoloji, beşeri bilim ya da özgürlük adını verdiği sosyolojidir.

Saint Simon'un sosyolojiye getirdi i yeniliklerin ba nda ise, sosyal gerçe in neden ibaret oldu u, spritüel ve maddi üretim arasındaki ili kiler, devletin iktisadi toplum için gelecekte eriyip yok olması ve sosyal sınıflar meseleleri gelmektedir.

Auguste Comte (1798-1853): Comte, bilimlerin sınıflamasını yaparak bu sınıflamda ba yeri toplum bilimine verdi i gibi, sosyolojinin verilerine dayanarak toplumun yeniden örgütlenmesini önermi tir. Toplumsal static, toplumun bir anı, bir kesit içinde ele alınan zamanda olaylar arasındaki ili kileri, yasaları ara tıracaktır. Toplumsal dinamik ise, toplumun tarih akı ı içindeki evrimini, evrelerini inceledi i için ilerleme kuramıdır.

Comte, sosyolojiyi, fizi in de klasik bir biçimde bölündü ü gibi toplumsal static ve toplumsal dinamik olarak ikiye ayırır. Statik, bir toplumdaki düzeni dura anlı i inceledi i için bir dozen kuramı, dinamik ise de i me ile ilgili oldu u için bir ilerleme kuramıdır.

Comte, orijinal, bir dü ünür olmakla beraber zamanında geçerli olan dü üncelerin etkisinde kalmı ve bu yönüyle de sosyal gerçe in fikirler düzeyinde aranmasını söylemi tir. Buna ra men, sosyolojiye önemli katkılarda bulunmu tur. Bunları u ekilde sıralayabiliriz:

- Sosyoloji disiplininin ismini o koymu tur.
- Sosyolojinin konu ve yönteminin özgüllü ünü belirtmeye ve korumaya çalı mı tır.
- nsan sisteminin yapı ve süreç olarak özelli ini vurgulamı ve insanı duygusal bir varlık olarak görmü tür.
- Toplumsal gerçe in do al olaylardan çok daha karma ık bir bütün olu turdu unu ileri sürerek, sayısal açıklamaların tek ba na yetersizli ini savunmu , böylece de gelecekteki bazı tehlikeleri öncede görebilmi ti.

Emile Durkheim (1858-1917): Di er sosyologlar gibi Durkheim da kendi ya amı boyunca, toplumu dönü türen de i imlerle u ra maktaydı. Toplumu bir arada tutan eyin payla ılan de erler ve gelenekler oldu una inanıyordu. Toplumsal de i me çözümlenmesi, i bölümünün (farklı meslekler arasındaki karma ık ayrımların geli mesi) geli mesine dayanıyordu. Durkheim, i bölümünün, toplum iç yapı kanlı ının temeli olarak yava yava dinin yerini aldı nı ileri sürmekteydi.

Durkheim, sosyolojisinin bilimsel bir nitelik kazanması amacıyla, onun kendine özgü yöntemlerini, özel konusunu ortaya çıkartmak için çaba gösteren ilk sosyologlardan biridir. O, fikirlerindeki bilimsel ahenk ve kavrayıcılık ve sosyologlar aleminde meydana getirdi i etkileri bakımından istisnai bir yer tutar.

Durkheim'ın görü leri basit olmakla beraber sosyolojiye önemli katkılar sa lamı tır. Bu katkıları u ekilde özetlemek mümkündür:

- Sosyal düzen, toplumdaki semboller tarafından yürütülür. Bu semboller ise fakir, de er, inanç ve normlardır. Bu semboller zamanla bireyin ki ili inin bir parçası haline gelirler. Karma ık ili kiler yine tarafların aralarında geli tirdikleri görü meler sonucunda sürdürülür. Durkheim, sosyolojide ilk defa kuramını istatistiksel veri toplama teknikleriyle denemi ve bu teknileri kullanmıştır. Durkheim'in Sosyolojisinin Elemanları, Sosyolojisinin Yöntem ve Kuralları, toplumsal Bölümü ve ntiharlar adlı dört eseri vardır

Herbert Spencer (1820-1903): 1820 yılında Derby'de doğmuştur. Babası, George, geleneklere uymayan, Anglikan mezhebine bağlı olmayan bir okul öğretmeni idi. Babası da dahil olmak üzere birçok aile üyesi öğretmen olan Spencer, kırk yaşına kadar hiçbir eğitim görmemiştir. Garip bir gururla, "Ne çocukluğumda, ne de gençliğimde, hiçbir İngilizce dersi almadım, şu ana kadar gramer konusunda tek bilgim yok" demiştir. Sistematiik bir eğitim almamasına, okumayı fazla sevmemesine karşın birçok bilim dalında binlerce fikir ortaya atmıştır, ve "evrim" teorisinde Charles Darwin'in bir numaralı rakibi olmuştur. Edindiği büyük başarıları mükemmel gözlem yeteneğine borçludur, doğrudan doğruya yaptığı gözlemlerle binlerce fikrini destekleyecek binlerce olguyu rahatlıkla bulmuştur. 1851'de yazdığı ilk kitabı "Toplumsal Statik", insan haklarının gelişimini, ve bireysel özgürlüklerin savunusunu evrimsel bir teoriyi temel alarak açıklar. 1858'de evrim teorisini biyoloji bilimi ile sınırlamayıp, bu teoriyi bütün bilimlere uygulamak fikri kafasında belirdi. Sıralık sorunları nedeniyle günde sadece birkaç saat yazabiliyor olmasına, ve maddi durumunun kötülüğüne rağmen, 1862'de dokuz ciltlik eserini Sentetik Felsefe'yi yazmaya başladı.

Sentetik felsefe kısaca birçok farklı bilim dalına evrim teorisini uygulamayı konu alır. Bu eserinin en çok dikkat çeken, ve Spencer'in de üzerinde en çok çalıştığı bölüm, sosyoloji'ye evrim teorisinin uygulanmasını, toplum evrimini inceleyen, "Sosyoloji İlkeleri" adlı 3 cilttir. "Biyolojinin İlkeleri", ve "Ahlâkın İlkeleri" bu eserinin üzerinde en çok konu ulan ve kusuz bilim dünyasına en çok katkıda bulunan diğer bölümleridir.

Max Weber (21 Nisan 1864-14 Haziran 1920): Max Weber, Alman düşünür ve sosyologdur. Modern antipozitivistik sosyoloji incelemesinin babası olduğu düşünülür. Sosyolojiyi metodolojik olgunlaştırdığı söylenir. Weber, siyaset sosyolojisi ve eğitim sosyolojisi alanında yaptığı araştırmalarıyla da tanınır. Marks'ın sınıf temelli çözümlemelerinin yerine statü kavramını getirmiştir. Bürokrasi üzerine çalışmalarıyla tanınır. Max Weber'in "Etkisizlik" kitabı Weber'de Etkisizlik adlı eseridir.

Max Weber 1921 yılında Ekonomi ve Toplum adlı 1000 sayfalık kitabını çıkarmıştır. Bu kitabıyla beraber dilimize pekçok sözcük yerleştirilmiştir. Hatta sadece Türkçe diline değil hemen hemen bütün Avrupa dillerine Karizma sözcüğü onunla beraber dilde kullanılmaya başlanmıştır. Karizma Yunanca bir sözcük olmasına rağmen tüm Avrupa dillerince kabul görmüştür.

Türkiyede Sosyolojinin Gelişimi: Türkiye’de 20. yüzyılın başlarında başlayan sosyolojik hareketin iki büyük başlatıcısı ve yayıncısı vardır. Biri Comte – Durkheim sosyolojisine başlı Ziya Gökalp, diğeri ise Le Play Okulu’nun temsilcisi Prens Sabahattin’dir

Ziya Gökalp (23 Mart 1876-25 Ekim 1924):

23 Mart 1876’da Diyarbakır’da doğdu. 25 Ekim 1924’te İstanbul’da yaşamını yitirdi. Asıl ismi Mehmet Ziya. Babası yerel bir gazetede çalışan memurdu. Eğitimine Diyarbakır’da başladı. Amcasından geleneksel İslam ilimlerini öğrendi. 18 yaşında intihara teşebbüs etti. Bir yıl sonra 1895’te İstanbul’a gitti. Baytar Mektebine kaydını yaptırdı. Buradaki öğretmenliğini sırasında İbrahim Temo ve Şakî Şukûti ile tanıştı. Jön Türkler’den etkilendi. İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne katıldı. Muhafız eylemleri nedeniyle 1898’de tutuklandı. Bir yıl cezaevinde kaldı. Serbest bırakıldıktan sonra 1900’de Diyarbakır’a sürgüne gönderildi. 1908’e kadar Diyarbakır’da küçük memuriyetler yaptı. 2’nci Meclis’ten sonra İttihat ve Terakki’nin Diyarbakır şubelerini kurdu ve temsilcisi oldu. "Peyman" gazetesini çıkardı. 1909’da Selanik’te toplanan İttihat ve Terakki Kongresi’ne Diyarbakır delegesi olarak katıldı. Bir yıl sonra, örgütün Selanik’teki merkez yönetim kuruluna üye seçildi. 1910’da kurulmasında öncülük yaptı. İttihat Terakki kadrosunda sosyoloji dersleri verdi. Bir yandan da "Genç Kalemler" dergisini çıkardı. 1912’de Ergani Maden’den Meclis-i Mebusan’a seçildi, İstanbul’a taşındı. Türk Ocakları’nın kurucuları arasında yer aldı. Derneğin yayın organı "Türk Yurdu" başta olmak üzere Halka Doğru, İslam Mecmuası, Milli Tıbbî Mecmuası, İktisadiyat Mecmuası, Çıtır Mecmuası, Yeni Mecmuada yazılar yazdı. Bir yandan da Darülfünun-u Osmanî’de (İstanbul Üniversitesi) sosyoloji dersleri verdi.

Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin yenilmesinden sonra tüm görevlerinden alındı. 1919’da İngilizler tarafından Malta Adası’na sürgüne gönderildi. 2 yıllık sürgün döneminden sonra Diyarbakır’a gitti, Küçük Mecmuayı çıkardı. 1923’te Maarif Vekaleti Telif ve Tercüme Heyeti Başkanlığı’na atandı, Ankara’ya gitti. Aynı yıl İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet meclisi’ne Diyarbakır mebusu olarak girdi. 1924’te kısa süren bir hastalığın ardından İstanbul’da öldü.

Osmanlı Devleti’nin parçalanma sürecinde yeni bir ulusal kimlik arayışına girdi. Dünyasının temelinde, Türk toplumunun kendine özgü ahlaki ve kültürel değerleriyle, Batı’dan aldığı bazı değerleri kaynaştırarak bir senteze ulaşma çabası yapıyordu. "Türklerle mek, İslamla mak, Muasırla mak" diye özetlediği bu yaklaşımın kültürel özeti Türkçülük, ahlaki özeti de İslam’dı. Uluslararası kültürün yapıcı özünün ulusal kültürler olduğunu savundu. Saray edebiyatının karışına halk edebiyatını koydu. Batı’nın teknolojik ve bilimsel gelişmesini sağlayan pozitif bilim anlayışını benimsedi. Dini, toplumsal birliğin sağlanmasında yardımcı bir öğe olarak değerlendirdi. Toplumsal modeli, Emile Durkheim’in teorik temellerini kurduğu "dayanmacılık" temelinde şekillendi. Bireyi temel alan liberalizm ile çatırmacı toplumu temel alan Marksizm’e karşı mesleki örgütleri temel toplum birimi olarak kabul eden solidarizmde karar kıldı. Toplumsal ve siyasi görüşlerini anlattığı sayısız makale yazdı. "Türkçülük" düşüncesini sistemleştirdi. Milli edebiyatın kurulması ve gelişmesinde önemli rol oynadı.

Prens Sabahattin (1877-1948): Osmanlı devletinin II. Mevkiyet döneminde ya amı ünü siyasetçi ve dü ünür. Adem-i Merkeziyetçilik adını verdi i siyasi dü ünüceyi savunmu tur. Evlerinin padi ahın adamları tarafından sürekli gözlem altında bulunması, padi ahın uyguladı ı siyasetlere kar ı olması gibi nedenlerle Prens Sabahattin'in ailesi 1899 yılında stanbul'u terkederek Fransa'ya yerle ti.

Prens Sabahattin ya amı boyunca 3 defa stanbul'a geldi. Yurtdı ında yo un bir ekilde kitaplar yazdı, siyasetler üretti, Osmanlı siyasetini kendi görü leri yönünde etkilemeye çalı tı. Osmanlı Hanedanına kar ı olması ve Jön Türklerle birlikte çalı masına ra men 1924 yılında Osmanlı Hanedanı üyelerinin yurtdı ı edilmesine ili kin yasa gere ince Türkiye'yi terketmek zorunda kaldı.

Sosyoloji ve Davranı Bilimleri:

Davranı deyimini, organizmanın bütün ya antısını kapsayan bir kavramdır. İnsanın, ana rahminde olu masından ölünceye kadar geçen zamandaki hayatı, sayısız davranı ların bir yo unla ması ve bile imidir. Bir insanın ömrü, onu olu turan bütün davranı ların kümülatif toplamından ba ka bir ey de ildir.buna göre, davranı , canlı olmak ve ya amakla özde sayılması gereken bir kavramdır. Davranı kavramını en genel ifadeyle organizmanın “ belirli uyarıcılara kar ı gösterdi i tepki” olarak tanımlamak mümkündür. Buna göre, davranı olgusunun genel olarak iki determinantı vardır; biri uyarıcılar di eri ise tepkilerdir. nsan davranı larının ön artlarına ve hazırlayıcılarına “uyarıcılar”, bunlara kar ılık organizmada meydana gelen hertürlü de i ikliklere ise “tepkiler” denebilir.

Gerek ilgilendi i konular, gerekse kullandı u yöntemler bakımından bir sosyal bilim olan davranı bilimleri, tek birey ya da toplum içindeki birey olarak insane davranı larını anlamaya çalı an bir bilim dalıdır. Genel olarak, sosyal nitelikteki olayların sebep sonuç ili kilerini inceleyen di er sosyal bilimlere göre davranı bilimleri, daha somut ve belirgin bir ekilde “insan davranı larını” incelemektedir.

Davranı bilimleri, insan davranı larının sebep sonuç ili kilerini, ba ka bir ifadeyle uyarıcı-organizma-tepki etkile imlerini incelerken, bilimsel yöntemlerle verileri toplar. Toplanan veri ve bilgilerden deney ve tecrübeyoluyla ampirik sonuçlar çıkarılır. İnsan davranı larının bilimsel yöntem aracılı ıyla incelenerek analiz edilmesinde, genel olarak iki temel paradigmadan hareket edilir. Bunlardan birisi, her insan davranı ının mutlaka bir veya daha fazla nedeninin oldu u; di eri ise her davranı ın bir veya daha fazla sonucunun oldu u kabul edilir.

Davranı bilimleri, belirli bir davranı ı incelerken, öncelikle bu davranı ın olu umunda etkili olan açık ve örtülü “nedenler” ile bu nedenlerin yol açtı ı açık ve örtülü “sonuçları ortaya koyduktan sonra, bunlar arasındaki ba lantıyı ve etkile imi analiz etmeye çalı ır. Bu bakımdan davranı bilimleri, ki ilerinin ortaya koydu u her türlü tepkinin “ niçin” ve “nasıl” meydana geldi i “hangi ve “ne kadar” sonuçlara yol açtı ı hususlarını bilimsel olarak analiz eden bir sosyal bilimdir.

Davranı bilimleri, aslında bir bilimler grubunun bir araya gelerek , insanların davranı larının sebep sonuçlarını ve bu davranı a yönelten motifleri incelemeye çalı ır.

Davranı bilimleri bir sosyal bilim olmasına ra men , hareket ve ilgi alanı, insanın bütün yönlerini kapsamaktadır. Bilindi i gibi bugün, bütün sosyal bilimler arasında kesin sınırlar çizilmektedir. Bu özellik, biraz da insan ve toplum realitesinin karma ıklı ndan ileri gelmektedir.sosyal bilimler, bir anlamda iç içedir ve kesin olarak birbirlerinden ayrılamazlar.

Davranı bilimlerinin olu masında, esas olarak üç temel bilim dalı katkıda bulunmaktadır. Bunlar; psikoloji, sosyoloji ve antropolojidir. Bununla birlikte, bu bilim dalının kapsamında , iktisat, tarih, co rafya, siyaset bilimi, biyoloji, psikiyatri ve hukuk gibi akademik disiplinler de bulunur. Bu disiplinlerin her biri, insan ve toplum davranı larının, belirli yönlerini incelemektedir. Davranı bilimleri, bu sosyal bilimlerin daha çok, insane davranı larıyla do rudan ilgili olan kısımlarından yararlanmaktadır.

Davranı bilimlerini olu turan sosyal bilimlerden biri olan sosyoloji, toplum içindeki bütün sosyal grupları ve kar ılıklı ili kileri inceleyen bir disiplindir. Sosyal bilim olarak sosyoloji, yalnızca sosyal grupların olu umuyla de il, aynı zamanda bunların de i mi, ba kala ımı, çözülmesi ve yok olu ları gibi olaylarla da yakından ilgilenir. Bununla birlikte, sosyolji, grup hayatının evrimi ve yaratıcılı ı çerçevesinde olu mu olan sosyal hareketler ve idealler, de erler, semboller, i lemler ile teknolojiler hakkında da önemli incelemeler yapan bir bilimdir. Sosyoloji de, di er sosyal bilimler gibi, insan davranı larını inceler. Ancak, insanın yalnız birvarlık olmadığı gerçe i dü ünülürse, insanın günlük hayatta sürekli ba kalarının ya antısıyla birlikte iç içe oldu u görülür. Böyle olunca da sosyoloji, insanların toplum ve grup halinde ya amaları gerçe inden hareket etmekte ve insanın grup içinde genel modele uygun davranı örneklerini ortaya koymaya çalı maktadır. Sosyoloji, insanın ba ka insanlarla olan sosyal ili kilerinden ileri gelen ve di er fertlerce de ortakla a payla ılan tavır ve hareketleri incelemeyi esas almaktadır.

Sosyoloji, kendi alt dallarıyla insanın sosyal çevresiyle olan ili kilerini daha ayrıntılı bir biçimde, derinlemesine incelemektedir. Bütün bu alt disiplinler yardımı ile elde edilmi olan sosyolojik bilgiler, gözlemler ve bulgular sayesinde davranı bilimleri gittikçe daha fazla bilimsel analizler yaparak zenginle mektedir.

Toplum ve Toplumsal Kurumlar:

Toplum insanı insan yapan, inandı ı de erleri belirleyen, davranı ve dü ünmesini etkileyen bir gerçektir.sınırları belirli bir mekanda ya ayan, sosyal varlıkların kurdu u bir düzendir. Toplum içinde otoriteyi yardımla mayı sa layan, grupları olu turan, insanların davranı ve özgürlüklerini denetleyen bir kurallar bütünüdür. O halde büyüklü ü,

uygarlık düzeyi, ekonomik u ra ısı, dili, dini, inandı ı de erler ve uydu u kurallar ne olursa olsun, ortak bir ya ayı a sahip her insan toplulu u bir toplum meydana getirir. Yukarıda belirtildi i gibi, toplum bir araya gelen insanların basit bir toplamı de ildir.

Toplum, sosyal ve i levsel olarak farklıla mı ki iler arasında, koordineli eylemlerin yer aldığı bir örgüt biçimidir.

Toplumun Temel Özellikleri ve Fonksiyonları:

1. Toplumdaki ki iler demografik bir birim olu tururlar.
2. Toplum, ortak bir ço rafî mekanda var olur.
3. Toplum i levsel olarak farklıla mı temel kurumlardan olu maktadır. Temel insan ihtiyaçları bu kurumlar sayesinde kar ılanır. Bu temel gruplar, aile, din, ekonomi ve e itimdir.
4. Toplum kültürel olarak benzer grupların toplamıdır. Bunlar ortak dil kullanırlar, ancak kültürel benzerlik daha derinlere uzanır.
5. Toplum ba tan a a ı i levsel bir birimdir. Örgütlenmi nüfus, ço ul ve koordine edilmi eylemlerin dinamik süreklili ini sergiler. Birli i yaygındır.
6. Toplum sosyal bir sistemdir.

Yukarıda yaptı ımız gözlemleri birle tirerek u tanımlamayı yapmak mümkündür: Toplum, ortak bir mekanda birlikte ya ayan, temel sosyal ihtiyaçlarını tatmin etmek için çe itli gruplar içinde i birli i yapan, ortak bir kültüre ba lı olan ve belli bir birim olarak i levde bulunan ki iler in örgütlenmi i birli idir.

Normal ve yeterli bir i leyi gösteren toplumdaki insanlar, toplumda bulunmakla i levini, kendi ba larına yaptıklarından daha doyurucu ve etkili olarak gerçekle tirilebilirler. Bireylerin kendi ba larına ya amaları ve kendi kendilerine yetmeleri mümkün de ildir. Bu nedenle toplum, bireyler için bireyler tarafından olu turulan sosyal bir yapıdır.

Toplum birçok genel fonksiyonu yerine getirir, bu fonksiyonlar unlardır.

-
- Toplum insanları belli bir yer ve zamanda bir araya getirir. Böylece insanlar birbirleriyle belirli münasebetlere girerler. Bu mekansal durum, toplumun i levini yerine getirmesinde bir temel olur.
 - Toplum kişiler arasında sistematik ve yeterli iletişim araçları sağlar. Böylece dil ve diğer ortak simgeler yoluyla bireyler birbirlerini anlayabilirler.
 - Toplum, üyelerinin paylaşım oynadığı ortak davranış biçimlerini koruyup geliştirir. Böylece de bireyler için zaman ve enerji tasarrufu sağlar.
 - Toplum, statü ve sınıf tabakalaşması sistemi yoluyla her bireyin sosyal yapıda oldukça istikrarlı ve bakışlarınca tanınabilen bir pozisyona sahip olmasını sağlar.

Toplumun bu genel fonksiyonlarının yanında daha özel i levleri de vardır. Toplumun temel evrensel gruplar sistemi aracılığıyla bireyler için şu özel i levleri de bulunur.

- Toplum, topluma üye sağlamak için düzenli ve etkili birtakım yollara sahiptir. Toplum, evlilik, aile, ve akrabalık grupları yoluyla topluma sistemli olarak onaylanmış yeni insanların girmesini sağlar.
- Resmi, örgütlenmiş eğitim sistemi yoluyla üyelerinin, sosyalize ve indoktrine edilmesini ve genelmesini sağlar.
- Toplum çeşitli gruplar aracılığıyla bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları maddi ve fiziki mal ve hizmetleri üretir, dağıtır.
- Siyasal yönetim ve çeşitli sivil gruplar yoluyla, insanların temel ihtiyaçlarından olan dış güvenliğini ve düzeni sağlar.
- Toplum, örgütlenmiş çeşitli dini formları aracılığıyla, bireylerin dini ve ruhi ihtiyaçlarını karşılar.
- Toplum sahip olduğu sosyal gruplar ve sistematik düzen aracılığıyla üyelerinin dinlenmesine ve boş zamanlarını değerlendirilmesine imkan sağlar.

Sosyal Kurum:

Kurum kavramı, günlük dilde çe itli anlamlarda kullanılmaktadır.

1. Bir kümenin ya da toplumun üyelerinin ço unlu u tarafından benimsenen yürürlükteki adet ve uygulamalar.
2. Köklenmi davranı kalıpları.
3. Özel ve önemli insane grupları (aile, devlet gibi), kurum kavramının içeri ini olu turmaktadır.

Aslında kurum bunların bile imidir. Konuya bilimsel açıdan yakla ıldı ında kurum toplumun belirli bir i levi çerçevesinde örgütlenmi , birbiriyle ili kili adet ve yasalardan olu an bir system olarak tanımlanabilir.

Sosyal Kurumi ise, özetle “sosyal yapıyı düzenleyen temel kurallar ve olgular toplulu u” olarak ifade edilebilir. Sosyal kurum, görelili i ve belirli bir bütünlü ü olan kurallar, mevkiler ve eylemler toplulu udur. Sosyal kurumlar, de i ik derecelerde olsa bile bütün toplumu ilgilendirmesi sebebiyle bunlar hakkında belirli ölçüde sosyal bir anla manın varlı ı arttır.

Temel Sosyal Kurumlar:

Kurum	Fonksiyonu	Rolü	Mekani	Sembolü
Aile	Cinselli in tatmini Toplumun yenilenmesi Dayanı ma Sosyalle tirme Psikolojik tatmin Statü tayini	Ana Baba Çocuk	Ev Mobilya	Ni an Yüzük Dü ün

Ekonomi	Maddi ihtiyaçların giderilmesi Üretim Tüketim Mübadele	Patron çi Tüketici	Fabrika Büro Dükkan	Amblem Marka Ticaret Ticaret belgesi
Din	Inanma ihtiyaçının giderilmesi İç huzurun sa lanması Sosyal dayanı ma Ahlaki olgunla ma	Din adamı Cemaat Dindar Ümmet	Cami Klise Havra Tekke	Kur'an Incil Tevrat Tasavvuf edebiyatı
E itim	Kültür aktarımı Sosyalle tirme Mobilite	Ö retmen Ö renci	Okul Fakülte	Diploma Belge Kitaplar
Siyaset-Devlet	Devletin i leyi i Yönetimin düzenlenmesi İç ve dı güvenli i sa lama	Yönetici Yönetilen	Kamu binaları	Anayasa Bayrak

Toplumsal Grup ve Spor:

Grup sosyolojinin temel kavramlarından biridir. Çünkü toplumsal ya amın temelinde sosyal gruplar yer alır. İnsanlar do du u andan itibaren önce aile olmak üzere giderek e itim, meslek ve di er alanlardaki de i ik sosyal gruplar içinde yer alırlar. Toplum içindeki grupların bile imi de bir bütün olarak toplumu meydana getirir.

Fichte'ye göre, bir sosyal grup, ortak amaçların izlenmesi hususunda, sosyal normlara, yararılara ve de erlere uygun olarak, kar ılıklı rolleri yerine getiren kişilerden oluşu mu , bir yapıya sahip ve benzerlerinden ayrılıp bütünle ebilen bir topluluktur. Bir insanın ya amı sosyal bir grupla ba lar ve sosyal grup içinde sona erer. Birey kendi

gereksinimlerini kar ılamak ve ya amını devam ettirebilmek için ba kalarının yardımına, deste ine ve i birli ine gereksinim duyar. Bireyler tek ba ına ya ayamaz ve soyunu devam ettiremez. O halde her birey her zaman ve her yerde bir veya daha fazla sosyal grupta dolaylı ya da dolaysız ili ki halindedir. İnsan fizyolojik ve zihinsel açıdan geli tikçe gereksinimleri artar. Buna ba lı olarak daha çok sayı ve çe itte grubun üyesi olmaya ba lar ve kendi sorunlarına çözüm bularak üstünlük sa layan gruplarıyla giderek özde le ir. Bireyin en fazla özde le ti i gruplara referans grupları adı verilir.

Çocuk ve genç için sosyal kabul çok önemlidir. Bu nedenle, birlikte duyan, birlikte davranan yakla ık aynı ya taki ki ilerden olu an arkada gruplarına girer. Bu grupların ço u toplumun kültürü ile ba da an, istenen, benimsenen türdeki arkada lık gruplarıdır. Arkada lık grupları genç üzerinde büyük etkisi olan referans gruplarıdır. Bunlar niteliklerine göre üyeleri için olumlu ya da olumsuz etkileyici çevrelerdir. Örne in suç meyilli çocuk çeteleri olumsuz etkileyici niteli i olan gruplardır. Genellikle aile ve okullarında problem yaayan, yeterli ilgi ve sevgiyi bulamamı çocuk ve gençlerin olu turdukları gruplardır. Böyle bir grupta kabul gören çocuk grup içinde kalabilmek için di erlerinin giysilerini, tutum ve davranı larını, konu malarını benimser. Spor grupları ise olumlu etkileyici niteli i olan gruplardır. Çocuk ve gençler böyle gruplarda enerjisini uyumlu ve yaratıcı bir biçimde kullanabilir. Amaca yönelik ve belli kurallara göre hareket etmeyi ö renir.

Grup kısaca kar ılıklı ili kide bulunan insanlar olarak tanımlanır. Sosyolojik açıdan grubun özellikleri u ekilde sıralanabilir.

- 1- Grup olarak adlandırılan sosyal birim, hem üyelerince hem de dı arıdaki gözlemcilerce tanınabilmelidir.
- 2- Grupların sosyal yapıları vardır. Çünkü gruba katılan her üye, di er pozisyonlarla ili kili bir pozisyona sahiptir.
- 3- Gruptaki her üye kendi sosyal rolünü oynar. Böylece grup katılımı gerçekleş mi olur.
- 4- Grubun süreklili i için kar ılıklı ili kiler son derece önemlidir. Bir ba ka de i le grup üyeleri arasında ileti im ve temas olmalıdır.
- 5- Her grup, içinde rollerin oynandı ı yolları etkileyen davranı normlarına sahiptir.

Davranı normlarının yazılı olması, yönetmeliklere geçmi olması zorunlu de ildir.

6- Grup üyeleri belirli ortak ilgi ve de erleri payla ırlar.

7- Grup eyleminin yöneldi i bazı sosyal hedefler bulunmalıdır.

8- Bir grubun görelide olsa bir süreklili i olmalıdır. Bir ba ka deyi le grubun zaman süresi içinde ölçülebilir bir dayanıklılı ı olmalıdır. Bu grubu, yı ından ayıran önemli bir i arettir.

Sosyal gruplar son derece karma ık ve çe itlidir. Grupların sınıflandırılması da buna ba lı olarak çok çe itlidir. Sosyal i levlerine veya temel niteliklerine göre de i ik sınıflandırmalar yapılabilir. leti im ve ili ki çe itlerine bakarak ise gruplar birincil ve ikincil gruplar olmak üzere ikiye ayrılır. Birincil gruplarda ili kiler yüz yüze, sık ve içtendir. kincil gruplardaki ili kiler seyrek ve resmidir. Birincil gruplar genellikle üye sayıları az oldu u için aynı zamanda küçük gruplardır.

Toplumbilim bakımından kollektif-sportif oyunlar bir tür çalı ma grubudur. Çalı ma grubu, üyeleri tarafından bir amaç elde etmek, bir eylemi gerçekle tirmek veya bir karar almak için olu turulmu topluluklardır. Çalı ma grubu oyun ve arkada lık grupları gibi birincil gruplardan farklı niteliktedir. Birincil gruplarda önde gelen özellik, üyeleri arasında duygusal ba ın varlı ıdır. Halbuki çalı ma grubunda ili kiler duygusal olmaktan çok bir amacın yerine getirilmesinin aracıdır. Bu yüzden ussal ve eylemseldir. Söz konusu durumda üyeler arasında hiç bir duygusal tepki olmadı ı anlamına gelmese de, burada asıl önemli olan birbirleriyle uyumlu i yapabilmelidir. Çalı ma gruplarının birincil gruplarla benze en yönü ise, onların da üyelerinin bazı davranı ve dü üncelerini biçimlendirmede etkili olmalarıdır. Çalı ma gruplarının bir özelli i de birincil gruplara oranla çok daha kısa süreli olmalarıdır. Spor grupları uzun süreli olmayabilir ama az çok sürekli bir birincil grup olan arkada lık gruplarının kurulmasında etkilidir. Ayrıca spor gruplarında her ne kadar amaç spor yapmaksa da takımlarda arkada lık dayanı ması önemlidir ve ba arı elde etmenin anahtarıdır. Spor ister sa lık, ister bo zamanları de erlendirme, isterse performans amacıyla yapılsın bireyin ya amını zenginle tirmektedir. Bu nedenle çe itli spor gruplarına katılım her ya ta insana önerilmektedir.

Toplum ve Spor:

Bir toplumda spora katılımın ekli, düzeyi yararı ve sorunları sadece ki ilerin yetenekleri ve ilgilerine ba lı de ildir. Toplumun spora bakı açısı dolayısıyla sporu yönetim ve organizasyonu büyük önem ta ımaktadır. Günümüzde tüm dünya ülkeleri spora büyük önem vermekte ve uluslararası spor organizasyonlarında ön sıralarda yer almak için mücadele etmektedir. Bu sonuçlar ulusal saygınlı ın bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ancak kaybedenler her zaman kazananlardan daha çok olmaktadır. Ba arıları sürekli olan ülkelere bakıldı ında ise sporun bu toplumların ya am biçiminin bir parçası oldu u görülmektedir.

Fi ek, sporu öyle tanımlamı tır. Spor, yapan (sporcu) açısından kazanmaya dönük teknik ve fizik bir çaba; izleyen (seyirci) açısından yarı maya dayalı estetik bir süreç; toplum geneline olu turulan bütün içinde de, yerine göre o toplumun çeli ki ve özelliklerini oldu u gibi yansıtan bir ayna (ya da ba ımlı de i ken), yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir amaç, ama, son tahlilde, önemli bir toplumsal kurumdur. Bu tanım, sporun di er yönlerini de göz ardı etmeksizin, toplumsal açıdan ele alarak yapılmı en gerçekçi tanımdır. Çünkü spor kendine özgü toplumsal kuralları, de erleri, etkile im simgeleri ve süreçleriyle canlı bir toplumsal yapıdır.

Spor kendi geçmi i ile toplum geçmi i arasında sıkı bir ba ıolu turur. Bu kuvvetli ilgi, sporun toplumsal süreçler yolu ile ekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle spor, otonom olarak kendili inden olu maz. Özellikle, toplumdaki ili kiler yolu ile ortaya çıkarak, de i ir ve yeniden biçim kazanır. Spor uluslararası yasaları, yönetmelikleri ve kurallarıyla, en rasyonel biçimde kurulup çalı tırılan örgütler durumundadır. Ancak, yine de yapıları ve i leyi lerinde içinde buldukları toplumun geni ve derin izlerini ta ırlar. Bu yüzden Spor-Toplum ili kisini do ru biçimde tartı abilmek için genel sosyolojik bulguları spor sosyolojisinde yeterince kullanabilmek gerekir.

Sosyologlar için toplumun dinamik ve statik yanları arasında bir ayırım yapmak pek ola andır. Fakat toplumu daha iyi anlamak için bu iki yanın her zaman birlikte oldu unu da akıldan çıkarmamak gerekir. Bir toplumun yapısı, toplumun parça ve birimlerinin düzenlili ine i aret eder. Topluma temel grupların bir birle imi olarak baktı ımızda, sözü edilen temel grupların kar ılıklı ba ımlılı ı ve düzenli ili kilerini görürüz. Bütün bir toplum yapısı bu ba ımlı ili kili ve kar ılıklı sorumlu gruplardan olu maktadır. Bu bakı açısıyla toplumun statik yanı saptanır. Toplumun analizi ile, çe itli alt gruplardaki ki ilerin statüleri, temel gruplarla alt grupların ili kileri ve bu ili kide alt grupların pozisyonu ile toplumdaki tüm temel grupların birbirleriyle e güdümleri mesli açıklıkla ortaya çıkarılmı olur.

Günümüz endüstri toplumlarında, toplumsal i bölümü ve uzmanla manın geli im düzeyine uyarak, sporun da sayıları ve çe itleri artmı tır. Hatta spor kendi ba ına çok büyük ve karma ık bir endüstri olu turmaktadır. Artık spor çok sayıda tüketicisi olan bir

ürün olarak kabul edilmektedir. Stadyumlarda izleyicileri, T. V. gazete ve dergilerde okuyucuları sayılarının fazlalığı nedeniyle bir çok başka ürünün tanıtımı için spor alanları tercih edilmektedir. Spor giyim, özellikle gençlerde normal günlük giyim yerini almıştır. Eğitim kurumları, sporu eğitimde etkili bir araç olarak benimsemişlerdir. Politikacılar halkta olumlu imaj yaratabilmek için spor organizasyonlarında ve ödül merasimlerinde görünmeye özen göstermişlerdir. Hükümetler toplumsal çözümü önlemek, insanların anarşi ve teröre yönelmesini engellemek için sporu önemsemeye, spor tesis ve organizasyonlarına yatırım yapmaya başlamışlardır.

Günümüzde hızla gelişen teknoloji, insan gücüne duyulan gereksinmeyi giderek azaltmış ve bunun sonucu olarak insanın doğal yapısına uymayan yaşam biçimi ile birlikte fiziksel ve sosyal çevreden gelen baskılar, stresler dolayım ve solunum sistemi hastalıklarını, özellikle gelişmiş ülkelerde başta gelen ölüm nedenleri arasına sokan faktörlerdir. Spor, çağdaş insanın karşısına dikilen bu tehlikeye karşı dinamik, güncel yaşam getirdiği streslerden uzak bir ortam yaratarak çözüm getirmekte ve kazandırdığı sağlıklı yaşam biçimiyle de koruyucu tıbbi yardımcı olmaktadır. Sporun bu seviyesi yanında kitlelerin sosyal ve bireysel karakter gelişimi üzerinde de olumlu etkileri açıktır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde spora büyük önem verilmekte ve erken yaşlardan başlayarak çocuklara spor ve beden eğitimi programları uygulanmaktadır. Modern toplumların en belirgin özelliği olan sosyal farklılaşma artan eğitim bölümü ile sosyal bütünleşme arasındaki uyumun sağlanmasında spor aktif bir ajandır. Toplumun sosyal yapısı içinde uyum ve çatışma modellerinin yanı sıra, huzursuzlukların, sapma (deviant) davranışların azaltılması ve bunların normlarla ahenkleştirilmesi, gerginliklerin toplum yararına yönlendirilmesinde spor önemli faktörlerden biridir. Bu açılarından ele alındığında da spor sağlıklı giderlerinin azalması, hastalıklar nedeniyle eğitim gücü kaybının önlenmesi ve sağlıklı insanlardan oluşmuş mutlu ve barışçıl bir toplum yaratılmasında umut vermektedir.

Spor tüm insanlar içindir. Sporla her insan özgün yaşamını yeniden bulur, bu sırada bütün insanlarla bütünleştiği bir etkinliğe ve denemeye girer “Herkes için Spor” ve “Yaşam Boyu Spor” sloganları tüm dünya ülkelerinde benimsenmiş ve yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır. 1982 Anayasasının 59. maddesinde her vatandaş için beden eğitiminin sağlanması devletin görevi olarak belirtilmiştir.

Ayrıca yer verilen sözler, Spor-Toplum ilişkisini ve sporun toplum için de önemli açılardan önemini vurgulayan bazı örneklerdir.

Atatürk: “Barışlı olmak için her türlü yardımdan çok bütün milletçe sporun esasını, değerini anlamak ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatani vazife saymak lazımdır”.

Papa II. Jean Paul: “Sporun aslında bir eğlence olmadığını ve bu yöndeki çabaların insanlık için çok ciddi bir konu olduğunu insanlara inandırmak için çalışmalısınız. Spor, dinlerin, inançların, her çeşit insanca özelliklerin ayrılıklarını ortadan kaldıran, insanları birleştiren bir semboldür”.

Noel Baker (UNESCO Uluslararası Spor ve Bedensel Boş Zaman Değerlendirme Konseyi Başkanı): “Bana insan ilişkilerinin stadyumlardan ve spor karışmalarından

ba ka hiç bir konum ve kesimini gösteremezsiniz ki, insanlar, orada, öyle çok ortak yanları oldu unu öylesine kolay anlasınlar, ana dilleri ne olursa olsun konu acak ortak dili öylesine kolay bulabilsinler”.

Andrew Strenk: “Ülkelere saygınlık kazandırmak, çe itli olay ve durumlara tepki göstermek, ülkenin ya da sistemin propagandasını yapmak, belli ülkeleri uluslar toplulu una kazanmak ya da ondan soyutlamak için sporun çok yararlı ve etkili bir siyasal ve diplomatik silah oldu u açıktır”.

Baron Pierre de Coubertin: “Sporun gerçek ödevi genç insanları sava a hazırlamaktır”.

Atatürk: “Dünyada spor hayatı, spor gayesi çok önemlidir. Bu kadar önemli olan spor hayatı, bizim için daha da önemlidir. Çünkü ırk meselesidir. İrkin düzelmesi ve geli mesi meselesidir”.

Iose Cagigal: “Ülkelerin bugün oynadıkları propaganda oyununda, spor, hem en büyük ilgiyi çeken, hem de dil duvarlarını a arak ba arılarını geni kitlelere en kolay anlatan ö edir. Tek sözcük ngilizce bilmeyenler bile Beamon’un 8. 90 uzun atlamasının ne anlama geldi ini bilirler. Bir ülkenin spordaki ba arıları, artık, ba ka alanlardaki geli mesinin de göstergesi sayılır duruma gelmi tir”.

Antonio Salazar: “Portekizi kırk yıl süreyle 3 F, fiesta (ölen), fadima (örgütlü din) ve Futbol ile yönettim”.

Alex Natan: “Sporcularımız ulusal gurur ve ulusal saygınlık konularında çok çarpık görü lere sahip spor askerleri durumuna gelmi lerdir. Bugün, bütün dünyada, uluslararası spor, uluslararası sorunların çözümünde açık ya da gizli olarak kullanılan bir propaganda silahı, milliyetçilik duygularını körükleyen yeni psikolojik sava yol ve yöntemlerini harekete geçiren bir amaç olmu tur”.

Spiro Agnew: “Spor toplumumuzu bir arada tutan tutkaldır”.

Görüldü ü gibi spor her ülkede ve her dönemde önemli bulunmu tur. Ve içinde gerçekle ti i toplumun sosyal yapısına ve siyasal yönetimine ba lı olarak biçimlenmi tir.

Toplumsalla ma:

Sosyalle me (sosyalizasyon) ki inin toplumsal kültürle bütünle mesini ve içinde ya adı ı toplumla uyum sa lamasını mümkün kılan bir mekanizmadır. Yeni do an bir çocuk toplumsalla ma süreci ile sosyal davranı ları ö renip toplumsal sistemin bir üyesi haline gelir. Toplumsalla ma, ki inin toplumun de erlerini ve ideallerini benimsemesi, sosyal hayatta oynayaca ı rolleri ö renmesi anlamını ta ır.

Bir çocuğun sosyalleşmesini sağlayan araçlar, ailesi, komşuları, oyun arkadaşları, okul arkadaşları, öğretmenleri ve kitle iletişim araçlarıdır. Sosyalleşme toplum açısından bir kontrol süreci ve grup yaşamında düzenlilik sağlamak yoludur. Bu anlamda toplumsallaşma yaşam boyu süren bir süreçtir.

Gelişmiş ülkelerde sportif yarışmalar da sosyalleşmenin önemli bir aracı olarak kabul edilir. Amerika Birleşik Devletlerinde fikir olarak bu gelişimde olan yetkinler, oyunlu aktiviteler düzenlemekte ve amaç edinmeyi, beceri geliştirmeyi ve ödül alma başarısının önemini vurgulayan spor programlarına katılması için çocuklarını teşvik etmektedirler. Çocuğun temel gelişiminde zaten oyuna sınırsız ihtiyacı vardır. Organize edilmiş sportif oyunlar yoluyla çocukların hem kendi akranları ile bir arada olması sağlanır hem de kurallara ve kararlara uyma, yenme ve yenilmeyi hazmetme gibi deneyimler kazandırılır. Ancak bu organizasyonlarda çocuğun insan yönü üzerinde durulmalı sporcu yönü ön plana çıkarılmamalıdır. Böylece çocuk kendi vücudunu tanıma, fiziksel özelliklerinin farkına varma fırsatını elde eder. Kendinden daha çok iyi ve daha az iyi kişiler olduğunu fark eder. Daha az iyi olanları küçük görmeyi, daha çok iyi olanları takdir etmeyi öğrenir. Bu deneyimler hayatı boyunca farklı konularda ve farklı koşullarda karşılaşılabilecek benzer durumlara uyumunu kolaylaştırır. Mutlu ve başarılı olmak için çalışırken kendine ve başkalarına zarar vermeden rekabet edebilir.

Sosyalleşme nesnel olarak ve öznel olarak açıklanabilir. Nesnel olarak sosyalleşme toplumun kültürünün bir kuşaktan diğere geçirilmesi ve bireyin, örgütlenmiş sosyal yaşamın kabul edilmiş ve onaylanmış yollarına uyandırılması sürecidir. Öznel olarak sosyalleşme ise, bireyin çevresindeki kişilere uyandırılması sonrasında cereyan eden bir öğrenme sürecidir. Bu anlamda öznel sosyalleşme bireyin öğrenmeleriyle ilgilidir. En önemli öğrenme süreci ise taklit ve rekabettir.

Çocuk ilk aylarından itibaren en basit davranış şekillerini bile taklit yoluyla geliştirir. Anne ve babayla başlıyan bu taklit etmeler giderek sevdiği, beğendiği ve hayranlık duyduğu diğer büyüklerle devam eder. Sporcular, müzisyenler ve sinema oyuncuları gençlerin taklit etmeye en çok eğilim gösterdikleri kişilerdir. Bu yüzden sporcular örnek davranış ve alışkanlıklarıyla sosyalleşme sürecinde diğer kişilere iyi birer model olabilirler.

Rekabet ise iki veya daha çok bireyin bir şeyi başarmada birbiriyle yarışmaya girdikleri uyarıcı bir süreçtir. Gelişmiş ve esnek kültürlerde sosyal öğrenme de son derece rekabetçidir. Spor rekabetin en uygun koşullarda yaşanmasına olanak sağlar. Başkalarıyla ilişkiler kurma sosyal öğrenmenin temel koşuludur. Kişinin yaşamındaki ilişkilerin sayısı ve çeşitliliğinin artması onun toplumsallaşma derecesi ile ilgili bir fikir verebilir. Spor yarışmaları özellikle spor müsabakaları değil okul ve kulüp elemanlarıyla farklı yaş gruplarının insanlarıyla, hatta uluslararası yarışmalar düzeyinde farklı toplumların insanlarıyla temas kurulmasını sağlayan organizasyonlardır.

Toplumsal İlişkiler ve Spor:

Toplumsal ya am sosyal ili kilerden olu ur. Sosyal kelimesi Latince Socius sözcü ünden gelmektedir ve sözlük anlamı birliktelik, birlikte olu tur. nsnlar birlikte olu larının kaçınılmaz sonucu olarak kar ılıklı bir takım ili kilerde bulunurlar. Bu ili kiler çok çe itli ve karma ıktır. Kısaca toplumsal ili ki ki iler veya guruplar arasındaki etkileni imdir.

Sosyal ili kiyi daha yakından analiz edersek, sosyal rollerin sosyal ili kilerin birer düzenleyici mekanizması oldu unu görürüz. Ki iler sosyal rolleri sayesinde ve içinde, birbirleriyle eylemde bulunurlar. Sosyal ili kiler konusunda anla ılır çözümlemeleri olan Max Weber'e göre, bir ili kinin sosyal nitelikli olabilmesi için a a ıdaki özellikleri ta ıması gerekir.

- 1-En az iki insan arasında olması.
- 2-Bir zaman süresi içinde devam etmesi.
- 3-En az iki ki inin birbirinden haberdar olması.
- 4- li kinin ortak bir anlam ta ıması.
- 5- nsnlar ili ki içinde iken kar ılıklı etkile im halinde olması.
- 6-Ki ilerinin ortak ili kilerine kendilerinin birer öznel anlam vermeleri.

Toplumsal ili kiler niteliklerine göre insanları birle tirici veya ayırıcı özellik gösterebilirler. Özel olabilir veya özel olmayabilirler. Ekonomik veya siyasi olabilirler. Dostça veya dü manca olabilirler. Hem fiziksel hem zihinsel boyutlara sahiptirler. nsnlar olgunla tıkça giderek toplumsal ili kilerin önemini anlar ve toplumsal ili kiler geli tikçe toplumu bir arada tutan ba lar da geli ir.

Sosyal ili kiler oldukça mekanik bir olay gibi dü ünülse de, her sosyal ili kide insanları etkileyen çe itli faktörler mevcuttur. Her sosyal ili ki sosyal, kültürel, biyolojik psikolojik ve ekolojik faktörlerin etkisinde kalır. Toplum, sosyal varlıkların kar ılıklı olarak birbirlerini tanımaları, kabul etmeleri artıyla, hareket etmeleri halinde var olabilir ve böylece beliren ili kilere sosyal ili kiler adı verilir. Sosyal ili ki, ki inin veya grubun kendi dı ındaki di er ki i ve grupların davranı ekilerini ve beklentilerini hesaba katarak sürdürdü ü ili kiye dayalı etkileni imdir.

Toplumsal ili kiler toplumda hem yazılı hem de örf, adet gibi yazısız hukuka göre gerçekleşir. Toplumdaki bazı kurumlar ise sosyal ili kilerin geli ip güçlenmesini kolaylaştırır. Dil, e itim, din gibi spor da bu kurumlardan biridir. Spor özellikle barı çı olma niteli i ve uluslararası de i meyen kuralları nedeniyle, aynı toplumdaki insanlar ve gruplar arası sosyal ili kiler yanında di er toplumlardaki insanlar ve gruplarla kurulan sosyal ili kilerin geli ip güçlendirilmesinde de olumlu etkiye sahiptir.

Toplumsal ili kiler çok farklı biçimlerde ortaya çıkmasına ra men sosyologlarca belirli gruplandırılmalar yapılabilmiştir. Yarı ma (rekabet), uyu ma (uyarlanma), yardımla ma (i birli i), diyalektik (kar ılıklı) ve çatı ma. Spor bir toplumsal olay olarak ele alındı ında bu gruplandırılan toplumsal ili ki tiplerinin hepsini görmek mümkündür. Yine de ba layıcı ve olumlu süreçler olarak kabul edilen yarı ma tipi, yardımla ma tipi uyu ma tipi ve benze me tipi ili kiler daha çok görülmektedir.

Yarı ma (Rekabet): Yarı ma tipi ili kiler iki veya daha çok ki i veya gurubun aynı hedefe yönelik olumlu sonuç elde etmek için, barı çı bir tarzda yürütülen ili kilerdir. Rekabet, ba arının alkı landı ı, de erlerin ölçülebildi i, fırsatların soyut oldu u dinamik ve açık bir toplumda daha yaygın ve yo undur. Genel olarak böyle bir toplumda rekabet süreci, i birli i süreci kadar de erlidir. Ki iler ço unlukla toplumda sosyal statü sa layan nitelikler için rekabete girerler. Bu niteliklerin sayısı ve elde edilebilirli i toplumlara göre de i ir.

Spor ve yarı ma birbirini ça rı tıran iki kelimedir. Sporun özü yarı madır. Yapıldı ı amaca göre, ister sa lık için, ister bo zamanları de erlendirmek için, isterse performans için olsun içinde hep yarı ma vardır. Spor yapan ki i ya da gruplar rakipleriyle, zamanla, do a ko ullarıyla veya en azından kendileriyle yarı ırlar. Yarı ma tipi toplumsal ili kiler daha çok gizli bir ekilde yürütülür. Terfi etmek isteyen aynı düzeydeki memurlar, benzer ürünleri satmaya çalı an pazarlamacılar, sınıf birincisi olmak isteyen ö renciler, soloya seçilmek isteyen koro elemanları, be enilen bir oyunda rol almak isteyen tiyatro oyuncularını vb. Sporda ise yarı malar yasal olarak organize edilir. Sporcular rekabet içinde olduklarını gizlemeye gerek duymazlar. Belirlenmi kurallara uygun olarak ve e it ko ullarda yarı arak aynı hedefe ula maya çalı ırlar. ampiyon olmak, ödül kazanmak, ö hrete ula mak, milli takıma seçilmek, rekor kırmak duruma göre bu hedeflerden biri olabilir.

Çatı ma: Çatı ma tipi ili kiler aynı hedefe ula maya çalı an iki veya daha fazla ki i veya grubun, birbirlerinin hedefine ulaşmasını açıkça engellemeye çalı tı ı ili kilerdir. Çatı ma süreci sonunda ortaya çıkan, nefrete dayanan ve kar ısındakilere maddi veya manevi zarar vermeyi amaçlayan ili kileri içerir.

Ku kusuz çatı manın ba langıcında kabul edilmesi güç veya olanaksız birtakım davranı formları söz konusudur. Bu davranı formları a a ılayıcı söz, jest veya eylemler, hakir görme giderek bazı fiziki zorbalıklar olabilir. Yasal oldu u kadar yasal olmayan yöntemlere de ba vuruldu u görülür. leri a amalarda silahlı mücadelelere dönü ebilir.

Topluma baktı ımızda, toplumda yer alan bireylerin birbirinden oldukça farklı oldu unu görmekteyiz. Her bireyin belli bir istemi, özlemi ve gözetti i çıkarı vardır. nınların istekleri, özlemleri, gereksinimleri birbirinden oldukça farklıdır. Aynı toplum içinde ya ayan bireylerin farklı çıkarılara, özlemlere sahip olmaları kendi aralarında çatı manın do masına yol açmaktadır. Bu durumu toplumlar bazında da alabiliriz. Her toplum kendi çıkarılarını korumak ve geli tirmek için di er toplumlarla sürekli bir sava ım durumundadır. Bu çerçevede toplumlar arasında olu an sava lar çatı manın en iyi örne ini olu tururlar .

Çatı ma tipi ili kilere zaman zaman sporda da rastlanmaktadır. Özellikle sporun profesyonelce yapıldı ı, sonucunda elde edilecek veya kaybedilecek de erlerin çok önemli oldu u durumlarda, sporcuların rakibine zarar verecek sertlikte davrandı ı görülebilir. Yine bu gibi durumlarda hakemin kararlarına sözleri, jest ve hareketleriyle kural dı ı ekilde kar ı çıkan sporcular bulunabilir. Sporda çatı ma tipi ili kilere, daha çok sporcu olmayan ki ilerce tribünlerde veya spor alanları dı ında rastlanmaktadır. Bu

tür ili kiler ba vurmalarının gerçek nedeni de müsabaka sonuçlarını kabul edememe ya da ola anüstü memnuniyet duyma de il genelde günlük ya amlarında istediklerini elde etmemi (sevgi, ba arı, para vb.) olmalarıdır. Oysa sporun ırk, dil, din, ideoloji farklılıklarına bakmaksızın ki ilerini e it ko ullarda rekabet etmesini sa layan ortamlarda gerçekleşti i için çatı maları önleyici bir rolü bulunmaktadır. Özellikle sosyo-ekonomik sorunları bulunan ülkelerde, gençlerin anar i ve terörden uzak kalabilmeleri için spor organizasyonlarına daha fazla ilgi yaratılmaya çalı ılmaktadır.

Uyu ma: Uyu ma tipi ili kiler ço unlukla çatı ma süreci sonucunda ortaya çıkan ve çatı maları en aza indirmeyi veya ortadan kaldırmayı amaçlayan ili kilerdir. Ki ilerini ve grupların sürekli çatı ma içinde olmaları mümkün de ildir. Çatı ma süreci sonucunda taraflardan birinin yenilgiyi kabul etmesi ya da daha önemli çıkarların söz konusu olmasıyla uyu ma tipi ili kiler ortaya çıkar.

Uyu ma barı içinde, birbiriyle birlikte ya amanın bir aracıdır ve sonunda olumlu bir i birli ine yol açar. Bu sürecin pek çok incelikleri ve dereceleri vardır. Ki i ve gruplar arasındaki saf ho görü, en alt düzeyde bir uyu madır. Öte yandan taraflardan birinin di erini yasalara veya tehdit ve iddete dayanarak uyu maya zorlaması da bir uyu ma tipidir.

Sporda çatı ma tipi ili kilerle hedefe ula mak mümkün de ildir. Çatı ma durumunda sporcu ya kendi fiziksel ve ruhsal zorlanmaya girdi inden performansı dü ecek ya da rakibine fiziksel ve ruhsal zarar vererek centilmenlik dı ı davranı larda bulundu u için ceza (faul, serbest atı , sarı yada kırmızı kart vb.) alacaktır. Bu nedenle sporcu uyu ma tipi ili kilerde bulunmanın çıkarlarına daha uygun oldu unu bilir. Takım arkada larıyla, antrenör ve idarecisiyle, kulüp yönetimiyle, hakemlerle hatta seyirci ve basın mensuplarıyla uyu mak durumundadır.

Yardımla ma: Yardımla ma tipi ili kiler ki ilerini veya grupların aynı hedefe ula mak için birlikte çalı maları sonucu ortaya çıkan ili kilerdir. Yardımla ma sürecisinde hem i birli i hem de i bölümü söz konusudur. İnsanlar hayatta kalma, beslenme ve korunma problemlerini ki isel olarak de il fakat kolektif bir ekilde i birli i ile kar ılamaktadırlar. Gerçekten insanların zeka, güç ve becerilerinin farklı olması, keza uyulacak fizik çevrenin de i ik bölümleri kapsaması ve bilginin büyük geli mesi kar ısında insanın, bilginin bütününe sahip olabilmesinin imkansızlı ı uzmanla mayı yani i bölümünü do urmaktadır. Yardımla manın birbirini tamamlayan üç temel a ması vardır. Ortak de erlerin saptanması a ması, ortak tutumların do ması a ması ve ortak davranı a ması. Bu a amaların bütünü yardımla ma sürecini do urur.

Sporda yardımla ma ba arı elde etmek için zorunludur. Özellikle takım sporlarında planlanan taktikleri gerçekle tirebilmek ve sonuç alabilmek için sporcular i bölümü ve i birli i yaparlar. Milli takımların ba arısı için ilgili federasyon, antrenörler, kondisyoner, doktor ve beslenme uzmanı sporculara yardım eder. Bilimle u ra anlar, spor araç gereç yapımcıları sporun daha mükemmel ve estetik sonuçları için i birli i yaparlar. Uluslararası ampiyonalar ve Olimpiyat oyunlarında de i ik alanlardan pek çok insan, kurum ve kurulu ciddi yardımla ma ili kileri içindedir.

birli i, sosyal ili kilerin en yaygın formu de il fakat aynı zamanda grup ve toplumun süreklili i ve dayanıklılı ı için çok önemli ve vazgeçilmezdir. Ku kusuz, i birli i kar ılıklı bir ili kidir. birli inin, her iki taraf için de tümüyle e it düzeyde bir çabayı ne kapsamasına ne de gerektirmesine kar ın, tek yanlı oldu u söylenemez. Ki ilerinin birlikte hareket ettikleri söylendi inde, bir hedefin elde edilmesi için az veya çok aynı anda ve birlikte çaba göstermeleri kastedilmi olur.

Yardımla ma tipi ili kilerin de erini ola an kar ılıdı ımız i birli i ili kileri bozuldu unda çok daha iyi anlarız. Sporcular arasında yardımla ma kesildi inde, kulüp yönetimi sporculara yardımı kesti inde, sonuçlar kötüye gider, transferde ödenen büyük bedeller ve spora yapılan yatırımlar bo a gider, taraftarlar hayal kırıklı ına u rar. Yardımla ma tipi ili kiler ortadan kalktı nda tekrar çatı maya tipi ili kiler ba layabilir, devam edip peki ti inde ise benze me ve özümseme sonucu bütünle me ortaya çıkar.

Benze me (özümseme): Belirli bir süre bir arada bulunan ki iler arasında, farklılıkların azalmaya ba laması, birbirlerinin dü üncelerini payla maya ba laması sonucu benze me tipi ili kiler ortaya çıkar. Benze me tipi ili iler grup içinde tutarlılık olu turur ve bütünle meyi sa lar. Bu tip ili kiler e itim, dil, din ve ekonomik farklılıkları olmayan küçük gruplarda daha çok görülür.

Benze me tipi ili kiler ancak kısa dönemde ve geçici olarak görülebilir. Uzun dönemde ise diyalektik ili kiler söz konusudur. Ancak spor, benze me sürecinin uzun dönemli ve kalıcı olarak ya anabildi i bir durumdur. Sporcular arasındaki farklılıklar ne olursa olsun benze me tipi ili kiler çok çabuk gerçekle ir. De i ik bölgelerden, de i ik ya am biçimine sahip, farklı alı kanlıkları olan sporcular, transferler nedeniyle aynı takımlarda toplandıklarında yo un birliktelik sonucu kısa sürede benze me içine girerler. Uzun ve yorucu antrenmanlar, birlikte yenilen yemekler, hazırlık kampları, deplasman seyahatleri, kar ıla malar sonucunda payla ılan sevinç veya üzüntüler kısa sürede benze me tipi ili kilerin do masına neden olur. Farklı ülke takımlarına transfer olarak spor hayatını sürdüren sporcularda bile bu süreci görmek mümkündür.

Diyalektik: Diyalektik deyimini ilk kez kullanan Hegel'e göre bu kavram, kar ılıklı ili kiler olgusunu, ya da etki-tepki sürecini içermektedir. Evrendeki her ey, her nesne bünyesinde kendi negatifini, kar ıtını ve çeli kisini içerir, ya atır. Bu durumda her gerçek, belirginle inceye kadar tez-antitez-sentez a amalarından geçecek ve sentez a amasında yeni bir gerçek olarak kar ımıza çıkacaktır. Ancak her yeni gerçek, tez ve antitezin basit bir toplamı de ildir, nitelik olarak de i mi , bütünle yeni bir gerçektir.

Diyalektik ili kiler çeli me ve çatı maya dayalı ili kilerdir. Toplumsal ili kiler ideal düzeyde dayanı ma, uyum ve dengeye yönelik olmalarına kar ın aslında bütün sosyal ili ki tipleri temelinde diyalektik nitelik bulunan ili kilerdir. Geçmi ten günümüze spor olgusuna baktı ımızda diyalektik nitelikteki sürecini rahatlıkla görebilir.

Tarihin ilk dönemlerinde ya amı devam ettirebilmek için vah i hayvanlardan korunma amacıyla, kaçma, ko ma, sıçrama, tırmanma, beslenme amacıyla avlanırken bo u ma, atma vb hareketler sonradan bo zamanlarda yapılan oyunlar ekinde kar ımıza

çıkımı tır. Giderek daha güçlü ve sağlıklı olmak için daha hızlı, daha yüksek ve daha kuvvetli amacıyla yapılmaya başlandı tır. Bu amaç sporun bu zaman u rarası olmaktan öte daha uzun ve yoğun yapılmasına yol açtı tır. Böylesine çalışma temposu ise daha fazla zaman gerektirdiğinden spor bir meslek haline almıştır. Bir meslek olarak sporda daha fazla başarı daha çok kazanç demek olduğundan, aırı yüklenmeler başlandı bunun sonucu da spor sağlıklı kalmanın yollarından biriyken bedensel ve ruhsal sağlığı tehdit eder olmuştur.

Toplumsal açıdan bakıldığında ise spor yine bir yandan uluslararası ilişkileri geliştiren bir barın aracı iken diğer yandan ulusların birbirlerine üstünlükünü kabul ettirmeye çalıştığı sosyal savaş aracı olma karakteri özelliğini taşımaktadır.

Aile ve Spor

Aile, tüm toplumlardaki en küçük sosyal kurumdur. Her toplumun sanayi toplumlarında genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipi yaygınken ya da tarım ekonomisine dayandığı kırsal bölgelerde büyük anne, dede, çocuk ve torunların bir arada yaşadığı geniş aile tipi çok olmaktadır.

Aile evrensel bir sosyal kurumdur. Bir toplumun özelliği, aile ilişkilerine göre belirir. Aile, tüm toplumda bütün diğer kurumların işleyebilmeleri için, katkısına ihtiyaç oldukları müessesedir. Aile aynı zamanda bireysel psikolojik insan ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Aile, bireye kişiliği kazandırmak ve toplumun kültürünü özümsetmekten başka psikolojik açıdan güvence temelini de oluşturur. Kişiyi dünyaya uyum sağlayabilmede gereken gücü kazandıran aile üyelerinden gördüğü destektir. Çocuk doğumundan itibaren okul dönemine kadar öncelikle aile üyeleriyle ilişki içerisinde dir. Her şeyi onları taklit ederek öğrenir. Konuşma şekli, yemek yeme alışkanlığı, uyku düzeni, okuma isteninden, müzik, sinema ve spora ilgi duymaya kadar tüm ihtiyaç ve ilgileri aile içerisinde taklit yoluyla öğrenir. Bu nedenle anne ve babasını kitap okurken gören çocuk kitap okumaya yatkın olacak, diğerlerini fırçaladığını gördüğünde diğeri fırçalama alışkanlığını kazanacak, spor yaptığını gördüğünde de aktif olarak spora katılacaktır.

Aile, içinde insan türünün belli bir şekilde üretilmesi, cinsel ilişkilerin belli bir şekilde düzenlenmesi, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, karlı ilişkilerin belirli kurallara bağlanması, toplumdaki kültürel zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarılması, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb yönleri bulunan, temel bir sosyal birimdir. Toplumun temel kurumlarından olan aile, aynı zamanda, sosyal ve tarihsel bir olgudur ve her kurum gibi aile de belli bir sosyal bütünün parçasıdır. Bir bütün olarak toplum düzeni tarih içerisinde nasıl değişirler geçirmiştir, aile kurumu da toplum düzenine bağlı olarak değişirler geçirmiştir. Günümüzde aileler eskiye göre spora daha olumlu yaklaşmakta ve çocuklarını spora yönlendirmektedir. Halen spor aktivitelerinin çocuklarının derslerdeki başarısını engellediğini düşünen aileler bulunmakla birlikte çok sayıda aile de belli bir ücret ödemeyi göze alarak çocuklarını sporla ilgili kurslara kayıt ettirmektedir.

Aile sosyal dünyayı ve spor dünyasını görmeyi sağlayan ilk birimdir. Ailenin sosyalizasyon üzerindeki ilk ve güçlü etkisi, çocuğun spora katılıp katılmayacağını ve katılırsa nasıl spor yapacağını belirler. Bebek aile iletişimlerinin ilk dönemleri doğalsal olarak oyun tarzıdır. Bir çocuk, oyun deneyimlerini ve formal oyunu ilk olarak aile içinde görür. Aileler tarafından spora pozitif değer biçme, nesiller arasında spora ilgiyi artırır. Bundan dolayı, aileler de spora katılıyor ya da geçmişte sporla ilgilenmişlerse, yine aileler spor yapmaya devam ediyor ya da düzenli olarak televizyondan spor programlarını seyrediyorlarsa, aileler çocuklarının sporda başarılı olmalarını ümit ediyorlarsa ya da amaçlıyorsa, aileler spora aktif katılım için çocuklarını cesaretlendiriyorlarsa ve spor aile içinde genel bir konuysa, çocuklar sporla daha fazla ilgilenebilir ve katılımda bulunabilir. Ailelerin sporla ilgili olması çocuğun spora katılımında, hatta sporun toplumun çoğunluğuna yapılmasında olumlu bir etkidir. Ancak ailelerin bu ilgisi bilinçsiz ise çocuğun kapasitesinin üzerinde zorlamaya yol açıyorsa ya da mutlaka başarıya koşullanması yarar yerine zarar getirecektir. Ailelerin çocuklarından fiziksel ve sosyal gelişimlerine uygun olmayan performans beklentileri, çocuğun kendine olan güvenini sarsacaktır. Oysa spor çocuğun sosyal, fiziksel gelişimine katkıda bulunarak kendine güven kazanmasını sağlamak amacıyla önerilmektedir. Küçük yaşlarda müsabaka sporlarından uzak durulması gerekir.

Sporda sosyalizasyon süreci aileden çocuğa aktarım evresinde olmasına rağmen, çocukluk sonrası ve adolesan döneminde iki taraflı sosyalizasyon başlayabilir. Örneğin, arkadaş grupları içinde etkilenen çocuk, sporun içinde yer almaya başlar, kendi kendine asla spora katılmayan ailelerini spora sosyalize edebilir. Çocuklarını ilgilendirdiği için aileler, spora katılmaya başlayabilir veya seyirci olabilir. Hatta antrenör, yönetici vb. ikinci bir rol üstlenebilir. Çocuğun spor faaliyetleri içindeyken ailesini yanında görmesi, aile ile paylaşılan konuların çoğalması aile başarılarını da güçlendirecektir. Bu durumlarda ailelerin yapması gereken, çocuğa destek olması, eleştirmemesi, asıl olarak böyle olumlu bir aktivite içinde yer almasını takdir etmesidir. Aileler de sporu okullar gibi bir eğitim aracı olarak kullanabilir.

Çocuklar, sporu başarılarını aileleriyle paylaşmak ve onlar tarafından desteklenmek isterler. Hırslı anneler ve sinirli babalar rakip oyunculara lakap takarlar, görevlilere küfrederek ve sadece kendi çocuklarını utandırmak için de ilerde tüm organizasyondaki sonuçlara bırırlar. Oyuncular, hakemler ve antrenörler standart davranışlara uymalıdır. Bu nedenle aileler de buna göre davranmalıdır. Diğer problem, yarışma sonrası ailelerin davranışlarıdır. Ailelerin yarışma sonrası çocuklarına ne söyledikleri, müsabaka sırasında olabilecek diğer olaylar gibi kazanma ve kaybetmenin de her zaman olabileceğini anlamalarında gençlere yardımcı olmaları önemlidir. Aileler, çocuklarına olumlu ve güvenli bir ortam yaratmakla yükümlüdürler. Çünkü çocuklar çevresinde gelişen olayları yorumlarken ve davranışlarını geliştirirken ailelerinden etkilenirler. Bu yüzden aileler çocuklarından yıldız sporcular olmasını istemeden önce, çocuklarının hangi sporu yapabileceğini, ne düzeyde yapabileceğini, yarışmaya katılıp katılmayacağını ile ilgili bilgilere sahip olmalıdır. Özetmenler ve antrenörlerle iletişim kurulması bu açıdan çok önemlidir.

E itim ve Spor:

E itim sporun en önemli boyutlarından birisidir. Spor bu boyutuyla ele alındığında iki şekilde değerlendirilmesi gerekir. Spor için eğitim ve eğitim için spor. Spor için eğitimde spor amaçtır ve sporun en üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi için eğitimden yararlanır. Sporcu eğitimi, antrenör eğitimi, seyirci eğitimi, hakem ve spor yöneticilerinin eğitimi söz konusudur. Bu anlamda eğitim sporun hizmetindedir ve sporun teknik, estetik ve performans düzeyini yükseltmek için vazgeçilmez bir yoldur. Antrenman bilimi ve spor fiziyojisi, spor psikolojisi, spor yönetimi ve işletmesi, spor pedagojisi gibi pek çok bilim dalı spor için eğitimde önemli yer tutar. Eğitim için sporda ise spor, eğitimin hedeflerine ulaşması için kullanılan araçlardan sadece bir tanesi ama belki de en etkili olanıdır.

Eğitim bireyin davranışında kendi yararını yoluyla ve kasıtlı olarak istedikleri meydana getirme sürecidir. Kasıtlı olarak kültürlenmeye eğitim denilir. Genel anlamda eğitimin dört amacı vardır. Bireyi kültürlenmek, toplumsallaştırmak, üretken olmasını sağlamak ve bireyselleştirmek. Bireyselleştirmede, bireylerin gizli güçlerinin ortaya çıkartılması ve istenen doğrultuda geliştirilmesi söz konusudur. Bu geliştirilme bilimsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda olabilir. Eğitimle aktarılan kültürel değerler; müzik, resim, yontu, folklor, bilim, teknik spor vb. olarak ele alınabilir. Toplumsallaştırma, bireyin o toplumdaki yazılı olan ve olmayan kuralları benimsemesi anlamındadır. Üretkenlik ise bireyin kendi yeteneklerine uygun bir iş sahibi olarak kendi geçimini sağlamak, toplumun zenginliklerini koruyan ve kalkınmasına katkıda bulunan sağlıklı, mutlu ve dengeli bir insan olmasıdır. Günümüzde eğitimin amaçlarının, bireyi, nedenini anlamaksızın yapacağı tercihler koşturmak çok özgürce tercihler yapmaya teşvik etmek olduğu kabul edilmektedir. Bu bakımdan eğitim, bireyin özgürleştirilmesinde önemli bir etken olmaktadır. Burada, sözü edilen özgürlük kavramı; insana değer verilmesini, insanların eğitim haklarına, eğitim fırsatlara sahip olmasını da kapsamına almaktadır. Bu durumda, eğitimin bireyi bir yurttan öte kadar, bir insan olarak da biçimlendirmesi gerekir. İnsan fiziksel, zihinsel ve ruhsal yönleriyle bir bütün olarak değerlendirilmeli, eğitim bu hizmeti gerçekleştirecek şekilde düzenlenmelidir. Aksi takdirde belli bir eğitim düzeyinde, bir meslek sahibi ve yeterli bir geliri bulunan ancak kendini gerçekleştirememi pek çok insan ortaya çıkmaktadır. Başarıları görünümüleri arkasında mutsuz ve dengesiz yaşantılarıyla bu insanlar topluma beklenen katkıyı sunamamaktadır.

Maslow'a göre kendini gerçekleştiren kişilerdeki belli başlı özellikler şunlardır:

1. Kendini, başarılarını ve doğayı kabul etme.
2. İçten geldiği gibi doğal ve sade davranabilme.
3. Kendi dışındaki bir soruna yönelebilmeye.
4. Yalnız kalabilme ve bundan hoşlanma.
5. Güzellikleri takdir edebilme.
6. İnsanlık alemi ile kendini özdeşleştirebilme.
7. Başarıları ile yönün iliklerini kurabilme.

-
8. E itlikçi ve yo un ili kiler kurabilme.
 9. Yanlı ile do ruyu, iyi ile kötüyü, amaç ile aracı ayırt edebilme.
 10. Yaratıcı ve kendine has olabilme.

Bütün bu özellikler insana önce kendini, sonra ba kalarını tanıyabilme fırsatının olabilece i yo un ya antılar sayesinde kazanılabilir. Spor bunun en güzel örneklerinden biridir. Spor ortamı içinde birey kendi yeteneklerini ve ba kalarının yeteneklerini tanımayı, e it ko ullarda yarı mayı, yenilgiyi kabullenerek ba kalarını takdir edebilmeyi, kazandı ı zaman mütevazı olabilmeyi, ba kalarına yardım etmeyi, do ayla ve zamanla yarı arak zamanını ve eme ini en uygun ekilde kullanmayı ö renir. Bu anlamda spor insanı çok yönlü olarak hayata hazırlamayı amaçlayan ça da e itim sisteminin önemli bir aracıdır.

Demokratik toplumların e itim anlayı nın ba nda bireylerin dü üncelerini, beklentilerini özgürce ifade edebilecekleri ortamın yaratılması temel ilke olarak yer almaktadır. Görüldü ü gibi sadece fikir e itiminden sorumlu bir ö retim ve e itim sistemi artık geçerli de ildir. Çünkü insan sadece beyinden ibaret de ildir, onun en az ö teki kadar e itilmeye gereksinimi olan bir vücudu ve ruhsal durumu vardır. Bunu sa layan en etkili yolun beden e itimi etkinlikleri ve spor oldu u anla ıldıktan sonradır ki bütün ileri, uygar ülkeler bu u urda hiç bir fedakarlıktan kaçınmamı lar, büyük emekler ve paralar harcamı lar ve çabalarını arttırmakta devam etmi lerdir. Bizimse ulus olarak, bu gerçe i teorik olarak kabul etti imiz halde henüz uygulama alanına tam olarak aktaramadı ımız bir gerçektir. 1739 sayılı E itim Temel Kanununun, Türk Milli E itiminin genel amaçları bölümünün ikinci maddesinde 'Bir ülkenin kalkınma ve geli mesinde en önemli faktör olan insanı, gücü mükemmel, fizik kapasitesi yüksek, ruh sa lı ı tam, çocukluk yıllarından itibaren istemli bir beden e itimi ve sporun ö mür boyu uygulanması gerekti ine inanmı , bunu alı kanlık haline getirmi olarak yeti tirmek esastır' açıklaması yer almaktadır. Bu amaca ula abilmek için okul öncesi e itimden ba layarak, e itimin her kademesinde spor uygulamalarının yer alması gerekir.

Tüm dünyada e itimin temel amacının, e itilen ferde içinde ya adı ı toplumun de erlerinin aktarılması, uzun vadede onu toplumun yetkin, dengeli ve üretken bir üyesi haline getirmek, dolayısıyla da toplumsal entegrasyonu temin etmek ve sürdürmek oldu u açıktır. Ancak her ülke kendi e itim politikasına göre e itimin amaçlarını, süresini ve kapsamını belirleyerek uygular. Beden E itimi ve Sporun tam bir program içinde uygulamaya ba layan ve bunu genel e itim sisteminin bir parçası sayan ilk ulus, eski Yunanlılardır. Yeni ça larda, Beden E itimi ve Sporun sistemli bir hale getiren ilk ülke ise Almanya olmu tur. Gerçekten, spordan günümüzde hem sosyalle me ve sosyal dayanı ma süreçlerini olu turmanın, hem de bu süreçlerde eri len hususları korumanın; yani, sosyal entegrasyonun aracı olarak yararlanılmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin etkin bir biçimde fonksiyonel oldu u günümüz Almanya'sında her dört yurttan birinin bir spor kulübünün aktif üyesi olu u, bu ülkede engelliler ve hatta çocuklu annelere yönelik spor programlarının varlı ı, ça da endüstriyel bir toplumda sporun yerini göstermektedir. Ülkemizde de spor temel e itim programı içinde beden e itimi dersleri ile yerini almı tır. Beden E itimi derslerinin amacı ise, Atatürk lke ve nklapları, Anayasa, Milli E itim Temel Kanunu ve Türk Milli E itimin temel amaçları

do rultusunda; ö rencilerin geli im özellikleri de göz önünde tutularak, onların ki isel ve toplumsal yönden sa lıklı, mutlu, iyi ahlaklı ve dengeli bir ki ilik sahibi, yapıcı, yaratıcı ve üretken, Milli kültür de erlerini ve demokratik hayatın temel ilkelerini benimsemi fertler olarak yeti tirilmesi olarak belirlenmi tir.

Sa lıklı insanlar, sa lıksız insanlardan daha güvenilirlerdir. O halde gelecekte toplumda sorumluluklar yüklenecek yeti kinlerin iyi alı kanlıklar edinmesinde gerek bireylerarası gerekse toplumlararası iyi ili kilerin kurulmasında ve devamında çocukluktan ba layan beden e itimi ve spor faaliyetlerinin büyük önemi vardır. Bu bakımdan sporun, üzerine e ilinmesi gereken bir konu olu u dünya ülkeleri tarafından da ele alınmı tır. UNESCO gibi kurulu lar bu konuya önemle e ilmi ler, dünyada birçok ülke beden e itimi ve spor derslerinin artırılması yoluna gitmi , sporda ba arılı ö rencilere burslar, ödüller vererek te vik etmi lerdir. E itim dönemlerinde gere i gibi ele alınmayan hareket ve beden e itimi, çocukta ve okul gençli inde spor bilincini ve alı kanlı ını olu turamamaktadır. Sonuçta, bedensel enerji kapasitesini iyi kullanamayan, bedensel, ruhsal ve toplumsal yönden sa lıksız nesiller yeti tirme sorunuyla kar ıla ılmaktadır. Okul öncesi ve ilkokulların ilk sınıflarında müfredat programlarına baktı ımızda bu programların günlük i lere ve anlayı a dayalı temel becerileri edinme ve geli tirmeyi ön plana aldı ı, taklidi hareketlere ve dramatizasyona yer verildi i görülmektedir. İkokullarda beden e itimi derslerinin büyük bir ço unlu u temel sportif e itimden yoksun sınıf ö retmenlerince i lendi i göz önüne alınırsa uygulamanın ne derece sa lıklı olaca ı dü ünülmelidir. E itime yapılan yatırımın insana yapılan yatırım oldu unu kabul ederek, teorik anlamda kabul edilenlerin hayata geçirilmesi gerekir.

Verhaegen'in belirtti i gibi sporun e itimde yararlı olabilmesi için bir topluluk içerisinde bireysel özgürlü ün egzersizi, kendini ve ba kalarını daha iyi tanıma, ileti im ve de i im, duygulanım gücünün geli mesi, sevinç ve mutluluk kayna ı olması, çe itli bedeni, ahlaki ve entellektüel de erleri ya anmı deneyimler haline getirmesi gerekir. E itimin ba langıç noktasında da, kısa ve uzun vadeli amaçlarının temelinde de insan vardır. Bu anlamda e itimin bir parçası olarak spor, toplumsal sa lık, huzur ve barı için insanın bütünlü üne ve tüm ki ili ine katkıda bulunacak ekilde de erlendirilmelidir. Her bireyin kar ılanması gereken sosyal ihtiyaçları arasında, ait olma, sevilme, tanınma ve kabul edilme iste i bulunur. Bu ihtiyaçları kar ılandı nda, bireyin topluma uyumu kolayla acaktır. Spor, e itim sistemi içinde gereken yeri ve önemi alıyor ise, bireye bu ihtiyaçlarını kar ılama olana ı sa lanmı olur. Sosyal tatmini ya ayan birey mesleki yönden e itilmek, toplumsal idealleri benimsemek ve toplumsal geli meye katkıda bulunmaya hazır durumdadır.

Kültür ve Spor:

Farklı toplumların insanların ya am biçimlerinde ve de erlerinde farklılıklar bulunmaktadır. İnsanlar içinde do dukları toplumların bu özelliklerini sosyalle me süreci içerisinde ö renerek ku aktan ku a a geçmesini sa larlar. Sporun insanların ya amı içindeki yeri, önemi ve uygulamaları da toplumların ya am biçimlerindeki farklılıklara ba lı olarak de i iklik gösterir.

Bir toplumun ya ama tarzı olarak nitelendirilen ve bilgi, inanç, gelenek, örf, adet, sanat, ahlak, araç-gereç teknik gibi maddi ve maddi olmayan unsurlardan olu an karma ık bütüne kültür denir. Maclver'a göre kültür, ideoloji, din, edebiyat gibi toplumsal ya amın belirtilerini kapsar. Buna kar ılık uygarlık, bir toplumun, teknoloji, toplumsal örgütlenme vb. yollarla kendi ya am ko ullarını kontrol altına alabilmesi ile ili kili bulunmaktadır. Ancak bu tür bir ayırım yapay bir nitelik ta ıyacaktır; zira bölünmez bir bütün olan toplumsal gerçe in nesnel ve kavramsal görünümler içerisinde parçalanması, bilimsel sapmalara yol açabilir. Kültür, bir yandan bireylerin toplumsal yollarda edindikleri ve toplumsal yollarla ilettikleri bir de er, yargı, inanç, simge ve davranı ölçütleri düzeninden, di er yanda da, böylece ortaya çıkan geleneksel davranı kalıplarının simgesel ve maddi ürünlerinden olu ur. Birey bu dü ün, de er, davranı ve en geni anlamıyla eylem ve yapı maddelerini, gerçek toplumsal ya am içerisinde dolaylı ve dolaysız yollardan ö renir. Böylece kültür aynı zamanda, di er ku aklardan gönümüze ula an bir mirastır. Her kültür topluma yeni katılan bireylerin tutum ve davranı larını düzenlemek ba ka bir deyi le toplumsal kontrolü sa lamak için toplumsal kurumlarını olu turur.

E itim kurumları bu kurumların ba ında gelir. Kültür belirli süreçler içerisinde de i mez gibi gözükebilir. Ancak kültür dinamiktir ve yeni deneyimler ile yeni ku akların ihtiyaçlarına ba lı olarak de i im gösterir.

Çe itli sosyal grupların kültürleri içerikleri yönünden birbirlerinden ayrılırlar. Büyük toplumların kültürleri arasında farklar bulundu u gibi, aynı bir toplum içindeki alt grupların kültürleri arasında da ayrıntılar vardır; ancak bu ayrıntılar büyük toplumlar ve kültürleri arasındaki farklılara göre daha azdır. Bir toplum içinde çe itli grup veya sınıfların, bütünsel kültüre oranla yarı ba ımsız bir alt kültür olu turmaları mümkündür. Alt kültür (ikincil kültür), bir toplum içinde, az veya çok farklıla mı , bu toplumun kültürel yapısına tam uyum yapmamı , ancak yine de onun temel bir üyesi olan belirli bir sosyo-ekonomik veya etnik grubun ayırt edici toplumsal kuralları ve ya am biçimi olarak tanımlanmaktadır. Kültürün ça da i levi, toplumsal yapıyı olu turmaktan öte ona anlam vermektedir. Çıkı noktaları farklı olsa da toplumsal yapının tanınmasında ve tanımlanmasında, kültür, odak noktasını olu turmakta, dolayısıyla da, toplumsal yapının bütünlü ü ve süregelmesinden sorumlu olmaktadır. Kültür ve toplum paranın yazı ve tura yüzleri gibidir. Toplum, toplumsal ili kiler kümesinden olu mu tur. Kültür ayrıca sosyal ili kilerin nasıl olu tu unu ve bu ili kilerin, normlar, de erler, inanı lar ve ideolojiler tarafından yönlendirildi i kararının verilmesinde yardımcı olur. Kültür konusunda kar ımıza çıkan kavramlardan di er ikisi de yüksek kültür (seçkin kültür) ve popüler kültürdür.

Popüler kültür, toplumdaki pek çok bireyin kültürel ve e lenceli aktivitelerini tanımlar. Spor özellikle toplum bilimlerinde bir yada daha fazla yapıda bulunabilme özelli ini ta ıdı ından popüler kültürün bir parçasıdır. Aynı zamanda spor üretildi i, tekrar ekillendirildi i ve sıradan ileti im sistemleri ile aranılabilindi inden genel anlamda kültürün bir parçasıdır. Yüksek kültür (seçkin kültür) ise klasik müzik, bale, tiyatro, iir ve güzel sanatlarla ilgilenir. Geleneksel olarak yüksek kültür, üst sınıf veya iyi e itilmi toplumsal elit batı ülkelerinde yer etmi tir. Yüksek kültür özellikle daha geni bir

kültürün parçasıdır ama nüfusun göreceli olarak daha küçük bir parçasını barındırır. Bu anlamda yüksek kültür çoğunluk kültürüne göre bir alt kültür durumundadır.

Sporun popüler kültür ürünü olarak ele alındığı ve bu ürünün, kitlelerin onayı alınarak kitle iletişim araçlarından sunulduğu görülmektedir. Pazar ekonomisi anlayışının, bu araçlara da egemen olması, sporun sosyo-kültürel yapıya uygun kullanılmasını doğurmuştur. Popüler kültür, seçkin kültürün karışımında yer alması nedeniyle, ticari amaçlı ve yaygın olma özelliği ile tanımlanmaktadır. Tarihsel süreçte, popüler seçkin kültür ikiliği, kültürel ürünlerin sanatsal nitelikte olup olmamasına bağlıdır. Her dönemde, genel estetik yanı sıra basan kültürel ürünler yanında, gündelik yaşamı vurgulayan ürünler de bulunmaktadır. Bu nedenle, yaygın olma özelliği ile popüler kültür geniş anlamda bir gündelik yaşamın kültürü olarak tanımlanır. Yüksek kültür, toplumda davranışların, zevklerin ve entelektüel gelişimdir. Bu bir kültürün fiziksel kalitesi, toplumsal, entelektüel, yüksek ahlaki değerleri ile tanımlanır. Ancak bir toplum içindeki ırk, cinsiyet ve sınıf ayrılıkları nedeniyle halk kitlesinin, yaşamını kaliteli kılacak faaliyetler içinde yer alması mümkün değildir. Bu nedenle halk kitlesi, popüler kültür olarak sunulan spor ve müzik olaylarına daha çok ilgi göstermektedir. Spor kültürünün bir parçası olarak hem ondan etkilenmekte hem de popülerliği nedeniyle onu etkileyebilmektedir. Sporun bireysel bir uğraşın ötesinde toplumsal bir nitelik kazanmasına bağlı olarak, spor giyim insanların günlük giyim kuşamı arasında yer almaya başlamış, ünlü sporcuların konuşmaları ve hareketleri geleneksel insan ilişkileri içerisinde kullanılmaya başlamıştır. Sporcuların başarılı hareketler sonrasında yaptıkları hareketleri ve başarıları, normal yaşam içindeki sevindirici durumlarda kullanılmaya başlanmıştır. Eofmanla toplum içerisinde dolaşma, eskiden pijama ile dolaşma ile eş tutulup, tepki görünürken şimdi olumlu karşılanmakta hatta saygı uyandırmaktadır. Yine de spor kitle kültürü ile karıştırdığında bir alt kültür durumundadır.

Alt kültür, dil, gelenek, değerler ve sosyal normlar gibi bazı özellikler açısından, içinde yaşadıkları toplumun kültüründen farklılıklar gösteren insan gruplarının yaşam biçimine denir. Dünya üzerinde kültürel temas ve etkileşimler sonucunda bugün hiçbir insan topluluğu tamamıyla tek bir kültür örüntüsünün aynı cinsten bütünlüğü içerisinde kalamamaktadır. Spor müsabakaları kültürel teması gerçekleştiren organizasyonlar içinde yer almaktadır. Özellikle belli bir süre devam eden turnuvalar, dünya ampionaları, olimpiyat oyunları, düzenledikleri yerlerin yemek yeme alışkanlıkları, halk oyunları, folk müziği, tarihi ve turistik yerlerinin tanıtılmasına da olanak verdiğinden, de ik kültürlerin tanınması için önemli fırsatlardır.

Amatör ve mesleki alt kültürlerin pek çoğu kabul edilebilir toplumsal tavır yapıları içerir. Yetmişli yıllara kadar spor ve sporcular örnek toplumsal tavırlar olarak görülme ve kabul edilmiştir. Gençlik spora yönelmeleri için teşvik edilmiş, spor aykırı tavırlara karşı (uçak, uyu turucular, sokak çetelerine vb.) bir savunma mekanizması olarak görülmüştür. Ancak spor içinde de giderek, iddet, doping, şike vb. aykırı tavırlara rastlanması bu konunun yeniden sorgulanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Spor, reklam, rekabet ve ticari yönü dolayısıyla hızla tüm dünyaya yayılırken, kar amacı için ön plana çıkması ile sporda toplumların korumaya çalıştığı kültürel değerlerine zarar verici aykırı davranışlar da giderek artmaya başlamıştır.

